

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Irmantas Vaitkevičius

**INTERNETO MEDIJOS POLITIKA REMIANTIS MANUELIU
CASTELLSU**

Baigiamais magistro projektas

Vadovas
Doc. dr. Nerijus Čepulis

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

**INTERNETO MEDIJOS POLITIKA REMIANTIS MANUELIU
CASTELLSU**

Baigiamasis magistro projektas

Medijų filosofija (621V50002)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Nerijus Čepulis
(data)

Recenzentas

(parašas) Prof. dr. Saulius Keturakis
(data)

Projektą atliko

(parašas) Irmantas Vaitkevičius
(data)

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

(Fakultetas)

Irmantas Vaitkevičius

(Studento vardas, pavardė)

Medijų filosofija (kodas 621V50002)

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

„Interneto medijos politika remiantis Manueliu Castellsu“

AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

20 16 m. birželio 1 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Irmanto Vaitkevičiaus**, baigiamasis projektas tema „Interneto medijos politika remiantis Manueliu Castellsu“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Vaitkevičius, Irmantas. Interneto medijos politika remiantis Manueliu Castellsu. Magistro baigiamasis projektas / vadovas doc. dr. Nerijus Čepulis; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Mokslų kryptis ir sritis: H 000 Humanitariniai mokslai, 01H Filosofija

Reikšminiai žodžiai: *internetas, politika, valstybė, tinklaveika, castellsas, demokratija.*

Kaunas, 2016. 56 p.

SANTRAUKA

Tinklinė struktūra nėra nauja idėja. Istoriskai tinklo struktūra naudota, kaip organizacinė priemonė. Mikroelektronikos technologijų amžiuje tinklo struktūra įgavo naują pobūdį – tapo interneto palaikomu informacijos tinklu. Internetas – viena paveikiausių šiuolaikinių medijų formuojančių viešąją žmogaus gyvenimo sritį. Dvidešimto amžiaus septintajame dešimtmetyje pradėtas tinklų tinklas dėl savo atviros architektūros ir prieinamumo tapo neribojamos komunikacijos simboliu. Tinklinė struktūra internetui suteikia gebėjimą skleisti informacijos galią įvairiose žmogaus gyvenimo sferose.

Internetas yra technologinis pamatas naujam informaciniam amžiui. Šio amžiaus visuomenę apibūdinantį koncepciją siūlo ispanų sociologas ir medijų teoretikas Manuelis Castellsas. Šiuolaikinę visuomenę jis pavadina – tinklaveikos visuomene. Šioje visuomenėje, svarbiausias struktūras ir veiklas rekonstruoja elektroniskai apdorojamos informacijos tinklai.

Politika suprantama, kaip visuomenės valdymo ar viešosios srities priežiūros procesų visuma. Šiuolaikinėje visuomenėje politinius rinkimus laimint partijoms pasitelkiančioms skandalus, religinio ekstremistinėms grupuotėms terorizuojant pasaulį ir interneto socialiniams judėjimams aktyviai priešinantį žodžio laisvės ribojimui, aktualumą įgauna politinės situacijos analizės. Internetui keičiant kasdienius žmogaus asmeninius ir žmonių grupės kolektyvinius įpročius, svarbu suprasti tokių pokyčių priežastis. Šiame darbe visuomenėje pastebimiems politiniams pokyčiams paaiškinti pasirinkta interneto medijos ir politikos santykio perspektyva. Toks santykis pastebimas Castellso pateikiamose įvairių šiuolaikinės visuomenės sričių analizėse.

Šiame darbe analizuojamas interneto medijos ir politikos santykis. Siekiant suprasti interneto bruožų bei poveikio priežastis, pristatomas istorinis interneto formavimo kontekstas. Aptariant socialinių judėjimų tinkle kūrimosi pasekmes, demokratijos plėtojimo galimybes ir politinių jėgų interneto kontrolės bandymų bei šiems jėgoms besipriešinančių pilietinių laisvės jėgų konfliktą pristatoma politikos įtaka interneto raidai. Taip pat analizuojant internetu paremtos tinklaveikos visuomenės įtaką nacionalinės valstybės vidaus bei tarptautinei politikai ir vyraujančioms politikos formoms (skandalo ir informacinei politikai). Interneto medijos ir politikos tiesioginis santykis aptinkamas atliktose politikos įtakos internetui ir interneto įtakos politikai apžvalgose.

Vaitkevičius, Irmantas. *The Politics of Internet Media According to Manuel Castells*: Master's thesis in Media Philosophy/ supervisor asoc. prof. Nerijus Čepulis. The Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: H 000 Humanities, 01H Philosophy

Key words: *internet, politics, state, network, castells, democracy.*

Kaunas, 2016. 56 p.

SUMMARY

Network is not a new concept. It has been a part of human life for a long time. Net has been used for private life preservation. In the age of microelectronics technologies, the Net structure has gained a new nature. It has evolved into the Internet – the system of information networks. Internet is one of the most influential modern media, which by evolving itself, changes most areas of human life too. Based on open architecture and accessibility, it has become a symbol of free communication.

Internet is the basis for the Information age. The concept explaining modern society is suggested by sociologist and media theorist Manuel Castells. He names modern society as network society. Main structures and activities of this society are being reconstructed by networks.

Politics might be explained as govern of society or public realm. Since elections are won by political figures using scandals to boost ratings, religious fundamentalist groups terrorize the world, and social movements on the internet actively fight for freedom of speech, analysis of political situation becomes relevant. As the Internet influences people's personal and communal habits, it is important to find out the reasons of this process. Research of internet media and politics interaction helps to explain political and internet changes. This relation is also noticed in Castells' analysis of modern society.

In this thesis, I analyze the relation between internet media and politics. Historical context of the Internet evolution is used as a means to understand the sources of its influence. The analysis of the outcomes of social movements formation on digital space, the possibilities to expand democracy, attempts of government to control over information flow on the Internet, and its conflict with opposing forces is used for better understanding of politics power over the Internet. Influence of networked society on national internal and external policy, and new forms of politics is also reviewed. The tight bond between internet media and politics is found in research of politics influence on internet and internet impact on politics.

Turinys

Turinys	6
Įvadas	7
1. Istorinis interneto kontekstas	10
1.1. Interneto raida 1962-1995	10
1.2. Kariuomenės, mokslinis ir laisvės kultūros interneto pradai	13
1.3. Interneto valdymas	17
2. Interneto politika	20
2.1. Socialiniai judėjimai tinkle	20
2.2. Politika internete	23
2.2.1. Internetas ir demokratija	23
2.2.2. Saugumo politika	24
2.3. Internetas - Laisvės ir kontrolės kultūrų sankirtos erdvė	27
3. Politika interneto amžiuje	34
3.1. Valstybė tinklaveikos visuomenėje	34
3.1.1. Nacionalinė valstybė globalizacijos kontekste	34
3.1.2. Nacionalinių valstybių tinklai	37
3.1.3. Nacionalinė valstybė ir tapatumas	39
3.1.4. Nacionalinės valstybės krizė ir tinklo valstybė	41
3.2. Informacinė politika ir demokratija informacijos amžiuje	43
3.2.1. Politika tinklaveikos visuomenėje	43
3.2.2. Politika informacijos amžiuje	46
3.2.3. Demokratijos krizė	48
4. Darbo išvados	52
Literatūros sąrašas	53

Įvadas

Tūkstantmečių sandūroje pasirodęs ir naujojo informacijos amžiaus simboliu tapęs internetas, laikomas viena įtakingiausių komunikacijos medijų istorijoje. Internetas – tai tarpusavyje susijusių kompiuterių tinklų tinklas. Sujungęs jau egzistavusią tinklo struktūrą (Poe, 2011) ir naujas mikroelektronikos technologijas jis tapo terpe kurioje informacija gali sklirti nevaržoma erdvės ar laiko. Prieinamas kiekvienam, internetas tapo įrankiu naudojamu visose žmogaus gyvenimo srityse. Todėl, tinklinė interneto struktūra netruko rasti paskirtį ir socialinėje žmonių plotmėje. Informacijos amžiuje, pasaulyje pastebimi žymūs politiniai pokyčiai. Dažnai šie pokyčiai siejami su interneto medija. Siekiant nustatyti interneto ir politikos santykį, pasirinkta naudotis sociologo, komunikacijos bei medijų teoretiko Manuelio Castellso pateiktas politikos pokyčio interneto amžiuje ir interneto politikos analizės.

Manuelis Castellsas – vienas žymiausių XX amžiaus pabaigos, XXI amžiaus pradžios, ispanų sociologų. Castellsas siejamas su informacinės visuomenės, komunikacijos ir globalizacijos studijų sritimis. 1990 metais sujungęs tyrimus, išleido knygą „Informacijos amžius: Ekonomika visuomenė ir kultūra“, kuri dėl išsakytų idėjų įtakos ir aktualumo išaugo į trilogiją: „Tinklaveikos visuomenės raida“ (1996), „Tapatumo galia“ (1997) ir „Tūkstanmečio pabaiga“ (1998). Castellso „Tinklaveikos visuomenės“ koncepcija, pristatė technologijos ir socialinės erdvės susijungimo idėją, paaiškinančią vykstančius socialinius pokyčius. Castellso atliekama visuomenės kitimo analizės dėka, jis yra vienas dažniausiai cituojamų socialinių mokslų ir komunikacijos mokslininkų.

Dvidešimtojo amžiaus antroje pusėje pradėtos skaitmeninės technologijos naudojamos daugelyje žmogaus gyvenimo sričių. Amžius, prasidėję skaitmeninių technologijų revoliucija, dažnai vadinamas „Skaitmeniniu amžiumi“ ar dėl šiame amžiuje galios centru tapusios informacijos – „Informacijos amžiumi“. Taip pat, kartais, pabrėžiant įtakingiausios šio amžiaus medijos svarbą – „Interneto amžiumi“. Internetas – tai pasaulinis kompiuterių tinklas, tapęs neatsiejama žmogaus gyvenimo dalimi. Informacijos amžiuje jis gali būti lyginamas su elektra industrinėje eroje. Siekiant suprasti šiuolaikines interneto formas ir pokyčius, būtina suprasti ir istorinį jo kontekstą. Tinklas – organizacinė forma nors ir egzistavusi dar prieš internetą, įtaką įgavusi kartu su jo atsiradimu. Pasak Castellso, svarbios trys dvidešimtojo amžiaus pabaigoje susiklosčiusios sąlygos: atsiradus lankstesnės ekonomikos valdymo formos poreikiui bei kapitalo, produkcijos ir mainų globalizacijai; atsiradus poreikiui visuomenės, kurioje individo teisės bei laisva komunikacija būtų svarbiausia; mikroelektronikos revoliucijai paskatinus telekomunikacijų ir kompiuterijos pažangai. Šios aplinkybės lėmė naujos, tinklaveikos visuomenės atsiradimą.

„Tinklaveikos visuomenė“ - informacijos amžių apibūdinantis terminas. „Informacinių technologijų revoliucija bei kapitalizmo restruktūrizacija padėjo atsirasti naujo tipo – tinklaveikos visuomenei“ (Castells, 2004). Remiantis Castellsu, tinklaveikos visuomenė, tai visuomenė, kurios svarbiausios struktūros ir veiklos yra grindžiamos elektroniškai apdorojamus informacijos tinklus

(Castells, 2000). Naujosios visuomenės esmė nėra seniai egzistuojantys įprasti visuomeniniai tinklai. Joje svarbiausi nauji, socialiniai tinklai, kurie informacijos valdymui naudoja mikroelektronika paremtas technologijas. Naujoji komunikacijos sistema keičia žmonių gyvenimą. Vyravusios vietų erdvės bei absoliutaus laiko plotmės keičiamos istorijos ir kultūros neturinčia fragmentuota srautų erdve bei griaunančiu biologinį, neturinčiu loginės sekos, bemačiu laiku.

Medijos – tai komunikacijos kanalai, kuriais perduodama informaciją. Tai tarpininkas tarp žmogaus ir pasaulio. Maršalo McLuhano teigimu, tai - „mūsų tęsiniai“ (McLuhan, 2003). McLuhanas skatina atkreipti dėmesį ne tik į komunikacijos turinį, bet ir kanalą, kuriuo pranešimas siunčiamas. Taip pat pastebima, jog naujų medijų turiniu tampa jų pirmtakės. Žmogaus jusles pratęsiančios technologijos tarpininkauja komunikacijai ir veikia individų požiūrio bei pasaulio suvokimo formavimą. Dėl šios priežasties svarbu tirti medijas bei jų poveikį visuomenei.

Galią įgaunančios globalizacijos ir žmogaus lokalumo varžybos skatina žmogaus sąmoningumą. Remiantis Hana Arendt, buvimas ne vienam, yra viena iš esminių žmogaus būklių. Kolektyvinio tapatumo samprata nukreipia į keleto individų priklausymo grupei ar kolektyvui pojūtį. Kolektyvinio tapatumo keliamas rūpestis – bendro vardiklio kūrimas, kylantis iš grupės narių bendrų pomėgių, patirčių ar vieningumo. Toks tapatumas reiškiasi socialinių grupių įsikūrimu. Kolektyvinis tapatumas reiškiasi ir politiniu lygmeniu, kaip valstybinis tapatumas. Nacionalinis tapatumas – etinė ir filosofinė koncepcija, kuria visi žmonės padalijami į grupes pavadintas valstybėmis. Valstybės nariai dažniausiai dalijasi ta pačia kilme, istorija, papročiais.

Moderniaisiais laikais galimi keli politikos apibrėžimai. Pirmasis – „politika, kaip valdymo menas“. Ši tradicinė samprata kilo iš graikiškosios tradicijos. Graikiškas „polis“, reiškia miestą ar bendruomenę. Politika suprata, kaip polio reikalų sprendimai. Moderniaisiais laikais „polis“ gali būti suprantamas, kaip valstybė, o politika – valstybės reikalų sprendimas. Kasdiniame vartojime politinė veikla suprantama, kaip tam tikro valdžios struktūrų posto užėmimas. Šiuo apibrėžimu politika apribojama socialinės organizacijos sistemos, kurios centre valdžios aparatas, veikimu.

Antroji politikos samprata – „Politika, kaip viešieji reikalai“. Šis apibrėžimas remiasi Aristotelio idėja, jog „žmogus savo prigimtimi yra politinis gyvūnas“. Iš to seka žmogaus gero gyvenimo sąlyga - kokybišką gyvenimą žmogus gali nugyventi tik politinėje bendruomenėje. Šiuo atveju politika – teisingos visuomenės kūrimas. Politikos riboms atpažinti, visuomenė perskiriama į „viešąją erdvę“ ir „privačiąją erdvę“. „Viešoji erdvė“ atsakinga už bendrą visuomenės organizavimą. Šiai erdvei priklauso valstybės institucijos. „Privačiai erdvei“ priklauso individualių piliečių kuriamos institucijos skirtos asmeninių interesų įgyvendinimui. Perskyra tarp „viešo“ ir „privataus“ atitiktą perskyrą tarp valstybės ir nuo valstybės nepriklausomos pilietinės visuomenės. Politikai priskiriama visa, kas priklauso „viešajai erdvei“.

Politika taip pat gali būti suprantama, kaip kompromisai ir konsensusai. Šis apibrėžimas nusako ne erdvę, kurioje veikiama, o atliekamus sprendimus. Tai – konfliktų sprendimas ne jėga, o derybomis. „Politinis“ problemų sprendimo būdas laikomas priešingybe „kariniui“. Vienas šiuolaikinių tokio politikos apibrėžimo šalininkų – Bernardas Crickas. Pasak Cricko, „Politika yra veikla, kuri skirtingus valdymo vienetų interesus sutaiko, duodant jiems galią, proporcingą jų svarbai visos bendruomenės išgyvenimui ir gerovei“ (Crick, 2000). Tai nusako plataus galios skirstymo svarbą politikai.

Skaitmeninių technologijų sukurtas, ir žmonių gyvenimo sritims perduotas tempas veikia ir politiką. Visuomenėje pastebimi politinių pokyčių ženklai. Rinkimus į svarbiausias valstybės institucijas laimint partijoms ir politiniams veikėjams pasitelkiantiems skandalus, religinėms ekstremistinėms grupuotėms terorizuojant pasaulį ir interneto socialiniams judėjimams aktyviai priešinant žodžio laisvės ribojimui, aktualumą įgauna politinės situacijos priežastinio ryšio analizės. Internetui keičiant kasdienes žmogaus asmeninius ir žmonių grupės kolektyvinius įpročius, svarbu suprasti tokių pokyčių priežastis. Situacijai analizuoti pasirinkau interneto medijos ir politikos santykio perspektyvą. Politinėms permainoms interneto amžiuje paaiškinti, naudojama Castellso politinės, valdymo institucijos – nacionalinės valstybės kitimo analizė. Castellso analizuojama politika atitinka „valdymo meno“ srities idėją, o interneto politika – interneto erdvės priežiūra. Darbe interneto ir politikos santykis analizuojamas politikos poveikio internetui ir interneto įtakos politikai aspektu.

Dažnai tiriamas Interneto poveikis politikai ar tam tikrų politinių procesų reikšmės tinklų tinkui. Tiesioginis interneto ir politikos santykis pastebimas rečiau. Todėl politinių visuomenės pokyčių kontekste pasirinktas būtent šis požiūris.

Darbo Tikslas:

Remiantis ispanų sociologu, komunikacijos bei medijų teoretiku Manueliu Castellsu pristatyti interneto medijos ir politikos santykį.

Uždaviniai:

1. Istoriskai pristatyti interneto medijos formavimąsi
2. Ištirti politikos daromą galią interneto medijai bei informacijos sklaidai šia medija.
3. Ištirti interneto medija pagrįstos tinklaveikos visuomenės įtaką valstybei ir valstybės politikai.

1. Istorinis interneto kontekstas

1.1. Interneto raida 1962-1995

Kontekstas, kuriame technologija išrandama ir vystoma, sąlygoja jos formą ir turinį. Galutinė jos forma gali pranokti bet kokius vystymosi pradžioje autorių susikurtus lūkesčius. Interneto užuomazgos randamos 1969 metais Jungtinių Amerikos Valstijų, Pažangiųjų tyrimų projektų agentūroje¹. Pirmasis interneto projektas pavadintas tinklu - ARPANET². ARPA organizacija įkurta panaudojant universitetinius tyrimų resursus, o pagrindinis agentūros tikslas – plėtoti Jungtinių Amerikos Valstijų technologinį pranašumą prieš Sovietų Sąjungą. Agentūrą įsteigė – JAV gynybos departamentas. Kaip teigia Castellsas, ARPA organizacijos, o kartu ir naujojo tinklo kūrimą sąlygojo 1957 metais sovietų į kosmosą paleistas palydovas „Sputnik“. „Sputniko paleidimas 1957 šokiravo JAV pabrėždamas galimybę, kad JAV gali atsilikti technologėse varžybose.“ (Tuomi, 2002:65). ARPANET vienas iš Informacijos apdorojimo technikų biuro (IPTO³), skirto tyrimų progresui skatinti, projektų. Tyrimų spartos siekta padalijant skaičiavimus keliems agentūros kompiuterių centrams ir tyrimų grupėms. Interaktyvusis kompiuterių tinklas kurtas pasitelkiant naujausia telekomunikacijų perdavimo technologija – paketų mainais. Atominės bombos panaudojimo atveju, informacijai apsaugoti gynybos departamentui pasiūlyta decentralizuota, lanksti komunikacijos sistema. 1969 metais pirmieji ARPANET tinklo mazgai - Kalifornijos universitete Los Andžele, Stenfordo tyrimų institute, Kalifornijos universitete Santa Barbaroje bei Jutos universitete. Sekančiu tinklo kūrimo etapu, siekta sujungti Paketų santykio (PRNET⁴), Satelitų (SATNET⁵) bei ARPA administruojamus tinklus į vieną – tinklų tinklą.

Pradėtai kompiuterių tinklų tarpusavio komunikacijai toliau sėkmingai vykdyti, buvo privalu turėti skirtingoms sistemoms tinkančius standartizuotus komunikacijos protokolus. 1973 metais seminare, kuris vyko Stenforde, Vinto Cerfo, Gerardo Lelanno ir Roberto Metcalfe'o vadovaujama darbo grupė, problemai spręsti pasiūlė Perdavimo kontrolės protokolo (TCP⁶) dizainą. 1978 metais prie TCP pridėtas vidinio tinklo „Interneto protokolas“ (IP⁷). Siekiant lankstumo, protokolas padalintas į du TCP ir IP. Šie protokolai liko standartu ir šiuolaikiniame internete.

1975 metais ARPANET perkeltas į Gynybos komunikacijos agentūrą (DCA⁸), kur sujungti visi šiai agentūrai priklausantys tinklai. 1983 metais, siekiant išvengti informacijos nutekėjimo, Gynybos

¹ angl. ARPA - *Advanced Research Projects Agency*.

² angl. ARPANET - *Advanced Research Projects Agency Network*.

³ angl. IPTO - *Information Processing Techniques Office*.

⁴ angl. PRNET - *Packet Ratio Network*.

⁵ angl. SATNET - *Satellite Network*.

⁶ angl. TCP - *Transmission Control Protocol*.

⁷ angl. IP - *Internet Protocol*.

⁸ angl. DCA - *Defence Communication Agency*.

departamentas nutarė sukurti atskirą, vien karinėms reikmėms skirtą Kariuomenės tinklą (MILNET⁹). ARPANET funkcija pakeista į tyrimų tikslams skirtą, o pats tinklas pervadintas ARPA-Internetu. 1988 metais ARPA pagrindu veikiančią tinklą įkūrė ir nacionalinis tyrimų fondas (NSF¹⁰). 1990 metais ARPA organizacija uždaryta, o interneto administravimas patikėtas Nacionaliniam tyrimų fondui.

Viešosios erdvės tinklų kūrimo pradžioje, telekomunikacijų bendrovėms įgaunant įtaką, nuspręsta internetą privatizuoti. Tam palankias sąlygas sudarė ir ankstesnis, devintajame dešimtmetyje gynybos departamento pradėtas vykdyti sprendimas sukومercinti internetą. Ši strategija vykdyta remiant Jungtinių valstijų kompiuterių gamintojus ir skatinant TCP/IP protokolų diegimą. Devintajame dešimtmetyje dauguma kompiuterių jau turėjo įdiegtas tinklo galimybes, todėl 1995 metais uždarius Nacionalinio tyrimų fondo tinklą NSFNET, atsirado proga interneto privatizavimui. Proga pasinaudoję interneto tiekėjai steigė nuosavus tinklus, o interneto prieigas naudojo komercinėms reikmėms. Ši situacija prisidėjo ir prie tinklų tinklo augimo. Taip pat svarbus interneto augimo veiksnys - daugiasluoksnė, decentralizuota ARPANET architektūra bei atviri jos komunikacijos protokolai.

Castelsas atkreipia dėmesį ir į tai, jog ARPANET nebuvo vienintelis šaltinis įtakojęs šiuolaikinio interneto formą. Mėgėjiškos kompiuterių tinklų tradicijos taip pat prisidėjo prie interneto formavimo. Skelbimų lentos sistema – vienas tokių komponentų. 1977 metais sukuriama programa pavadinta MODEM. Programos funkcija – įgalinti kompiuterių apsikeitimą bylomis. Po metų MODEM programos autoriai, studentai Wardas Christensenas ir Randis Suessas, išleido naują, kompiuterių skelbimų lentos sistemą, įgalinančią pranešimų mainus ir saugojimą. 1983 metais Tomas Jenningsas sukūrė savą kompiuterinės skelbimo lentos programos versiją, kurią pavadino FIDO. Tuo metu dar pradėtas skelbimo lentų principu veikiančias tinklas – FIDONET. Šis tinklas tapo pigiausiu ir lengviausiai pasiekiamu tinklu pasaulyje. Skelbimų lentos sistemos bei FIDONET pavyzdžiu susiformavusi kultūra, liko tik maža interneto funkcinė galimybių dalimi, tačiau nulėmė svarbias pasaulinio Interneto konfigūracijas.

UNIX vartotojų bendruomenė – kita žmonių grupė prisidėjusi prie kompiuterių tinklų pokyčio. UNIX operacinė sistema sukurta 1974 metais. „Bell Laboratories“ išleido šią sistemą universitetuose, pridėdami jos pirminį kodą ir leidimą studentams jį keisti. Studentai greitai perprato programines galimybes ir UNIX paplito kompiuterijos mokslų katedrose. 1978 metais išleidžiama iš UNIX į UNIX kopijuojanti programa (UUCP¹¹) leidžianti kompiuterių bylų mainus. 1979 metais keturi Šiaurės Karolinos universiteto studentai sukūrė UNIX kompiuterių tarpusavio komunikavimo sistemą. Tai įtakojo Vartotojų naujienų tinklą (UseNet News¹²), formavimąsi už ARPANET ribų ir nulėmė

⁹ angl. MILNET - Military Network.

¹⁰ angl. NSF - National Science Foundation.

¹¹ angl. UUCP - Unix to Unix copy program.

¹² angl. UseNet News - Users Network News.

kompiuterių komunikacijos praktikos plitimą. 1980 metais UseNet News pasiekia ir Kalifornijos universiteto kompiuterių mokslo katedrą, kuri buvo ARPANET tinklo mazgas. Gabių studentų dėka, čia sukurta pirmoji programa susiejanti UseNet ir ARPANET. Ši jungtis sąlygojo abiejų tradicijų susiliejimą, o kartu ir skirtingų tinklų galimybę tarpusavyje komunikuoti.

Svarbi, UNIX vartotojų internetui perduota „Atviro kodo“ tradicija. Ši tradicija, tai bandymas visą programinės įrangos informaciją laikyti atvira, prieinama visiems. 1984 metais, kaip reakcija į ATT pretenziją dėl UNIX nuosavybės teisės, pradeda veiklą Nemokamos programinės įrangos fondas¹³. Organizacija pasiūlė naują programinės įrangos autorinių teisių variantą. Fondo siūlymu, visi naudodamiesi nemokamai platinamu programiniu kodu, atlikę jame pakeitimus, naujuoju kodu taip pat turėtų dalintis nemokamai. 1991 metais, naudodamasis tokia praktika, Helsinkio universiteto studentas Linusas Torvaldsas išleido UNIX paremtą operacinę sistemą pavadintą Linux. Linux platinimui naudodamas kompiuterių tinklą, Torvaldsas siūlė visiems norintiems tobulinti ir keisti šią operacinę sistemą ir dalintis sukurtais pakeitimais. To pasėkoje, Linux, tūkstančių entuziastų pagalba, tapo viena pažangiausių operacinių sistemų pasaulyje. UNIX vartotojų kultūra lėmė tarpusavyje bendradarbiaujančių programinės įrangos kūrimo grupių atsiradimą. Vienas tokių grupių darbo pavyzdžių – Apache serverių programa. Apache – viena plačiausiai naudojamų atviro kodo serverių programų sukurta UNIX programuotojų bendradarbiavimo tinklo.

Interneto įsigalėjimui pasaulyje didelę įtaką turėjo Timo Bernerso-Lee 1990 metais sukurto, ir nuolat tobulinto Pasaulinio tinklo (www¹⁴) aplikacija. Ši aplikacija Bernerso-Lee ir Roberto Cailliau kūrybinės iniciatyvos rezultatas, kurį įgyventi buvo galima tik palaikant tarptautinei viešajai tyrimų institucijai. (Gilles ir Cailliau, 2000; Berners-Lee, 1999). Pasaulinio tinklo aplikacija - beveik pusę amžiaus gyvavusios idėjos įgyvendinimas. Pradėta interaktyviosios kompiuterijos pagalba sujungti įvairius informacijos šaltinius. Užduotį įgyvendinti 1968 metais bandė Douglaso Engelbarto sukurta, grafinę sąsają ir kursorių turinti On-line sistema. Tarpusavyje susieto hiperteksto viziją 1965 metais „Computer lib“ manifeste pateikė Tedas Nelsonas. Jo projektas Xanadu – atviras, save tobulinantis hipertekstas skirtas sujungti visą praeities, dabarties ir ateities informaciją. Galiausiai, pasitelkdamas jau egzistuojantį internetą, ir pasinaudodamas decentralizuota kompiuterių galia, šias idėjas į vieną sujungė Bernersas-Lee. Bernerso-Lee bei Roberto Cailliau bendro darbo dėka, 1990 m. gruodį išleista naršymo ir redagavimo funkcijas turinti ir Hiperteksto aprašų kalbą (HTML¹⁵) palaikanti sistema - „Pasaulinis tinklas“. „Tyrimų bendruomenės amžius naudojo saitus tarp popierinių dokumentų: Turinius, rodykles, bibliografijas ir nuorodas. Tuo tarpu, tinkle tyrimų idėjos hipertekstų sąsajomis galėjo keliauti

¹³ angl. Free Software Foundation.

¹⁴ angl. www - world wide web.

¹⁵ angl. HTML - Hypertext Markup Language.

akimirksniu, išvengiant savaites trunkančių telefonų skambučių ir siuntinių keliaujančių paštu laukimo.“ (Berners-Lee ir Frischetti, 1999:38).

Remdamiesi Berners-Lee darbu, kompiuterių įsilaužėliai iš viso pasaulio rengė savas naršyklės. Viena tokių naršyklių - Marko Andreesseno ir Eriko Bina Iliojaus universiteto Nacionaliniame superkompiuterių programų centre sukurta „Mosaic“. Ši naršyklė pasižymėjo pažangia grafine galimybe gauti ir platinti atvaizdus internete bei daugybe iš multimedijų pasiskolintų grafinių sąsajų technikų. 1993 metais Mosaic programinė įranga pradėta platinti Usenet tinkle. 1994 metais Džimo Klarko įsteigta „Netscape Communications“, kur tuomet dirbo ir Mosaic kūrėjai, išleido pirmąją komercinę naršyklę Netscape Navigator. Šios naršyklės sėkmė paskatino kompaniją Microsoft į programinę įrangą „Windows 95“ įtraukti jų pačių interneto naršyklę, pavadintą Internet Explorer. 1995 metais Sun Microsystems suprojektavo programinę kalbą Java. Ši kalba įgalino programų keliavimą Internetu tarp kompiuterių ir saugų parsisiųstų programų paleidimą. Nemokamai internetu platinama Java programinė įranga praplėtė tinkle naudojamų programų erdvę.

Apibendrinant istorinę interneto evoliucijos kelionę, tinklų tinklo autoriai - dvidešimto amžiaus septintajame dešimtmetyje kompiuterijos srityje dirbę mokslininkai. Kompiuterių tinklų idėjos įgyvendinimas pradėtas 1969 metais. Aštuntojo dešimtmečio pabaiga - interaktyvių kompiuterijos bendruomenių, apimančių ir mokslininkus, ir kompiuterių įsilaužėlius, pradžia. Galiausiai, 1995 metais, išlaisvintas iš valstybinių gniaužtų, internetas tapo prieinamas verslui bei plačiajai visuomenei.

1.2 Kariuomenės, mokslinis ir laisvės kultūros interneto pradai

Internetas gimė kaip neįtikėtinos tarpusavio sankirtos tarp didžiojo mokslo, karinių tyrimų ir laisvės kultūros pasekmė. „Kaip ir kiti po karo pradėti projektai, ARPANET buvo priklausomas nuo rizikingo bandymo sujungti valdžios, pramonės ir universitetų resursus, sukuriant reikalingus kūrybingus technologinius ir valdymo resursus.“ (Hughes, 1998: 20) ARPANET projekto, pradėto Jungtinių valstijų gynybos departamente, karinė orientacija buvo tik antrinis tikslas. IPTO idėja - finansuoti Jungtinių Amerikos Valstijų kompiuterijos mokslą ir stebėti jo naudą. Paulo Barano pateiktas į kariuomenę orientuotas projektas atliko svarbią rolę kuriant ARPANET. Projektas supažindino su paketų mainų technologija ir įkvėpė komunikacijos architektūrą paremtą trimis principais: decentralizuota tinklo struktūra; kompiuterių galia paskirstyta tarp tinklo mazgų; ir tinklo funkcijų mažinimas siekiant sumažinti atsijungimo riziką. Minėtos funkcijos - tai karinių lankstumo, valdymo centro nebuvimo, bei maksimalios mazgų autonomijos reikmių įkūnijimas. Tačiau Barano pasiūlymas Pentagono buvo atmestas. Remiantis Johnu Naughtonu, ARPA apie Paulo Barano pradėtą ir Donaldo Davieso papildytą projektą sužinojo tik 1967 metais simpoziumo Tenesyje metu. „Neišvengiama išvada buvo ta, kad Robertsas su kolegomis nepasiekė idėjos progreso, neįrodyta, kad kokia nors žinučių mainų sistema bus būtina. Taip pat aišku tai, kad fiksuotos apimties žinučių blokų arba paketų idėja išvelgta

Barano ir Davieso neprasiskverbė į Pentagoną.“ (Naughton, 1999: 130). Barano konceptas tapo esminiu siekiant, kad ARPANET projektas pavyktų. „Paketų mainai pažadėjo pagerinti tinklo ilgų nuotolių komunikacijos sąsajas ir sustiprinti sistemos gebėjimą atsitaisyti po įrangos gedimų, kurie nutinka eksperimentiniuose tinkluose.“ (Abbate, 1999:39). Nors ARPA mokslininkų tikslas ir miglotas, bet uždavinys aiškus – optimizuoti brangių kompiuterijos resursų naudojimą pritaikant interaktyvų laiko dalijimą tarp kompiuterių centrų. Tačiau šie resursai atpigo ir laiko dalijimas prarado savo aktualumą.

Suformuotas talentingų mokslininkų ir inžinierių tinklas pasipildė jaunais mokslininkais. ARPANET projektuotojų branduolį sudarė Masačusetso technologijų instituto ir ten pradėtų įmonių bei Linkolno nacionalinės laboratorijos tyrėjai. Prie kompiuterijos srityje dirbusių mokslininkų grupės prisijungė ir Kalifornijos universiteto Los Andžele, Stenfordo, Harvardo ir Jutos universitetų bei Kalifornijos universitetų Santa Barbaroje ir Berklyje akademikai. Mokslininkų ir projektuotojų tinklą prižiūrėjo IPTO, turėjęs laisvę valdyti ir finansuoti šį tinklą. Autonominį vertinimą, kaip skatinti tyrimus svarbiausiose srityse išsaugant kūrybingumą bei laisvę, gynybos departamentas patikėjo ARPA agentūrai. Šis sprendimas lėmė JAV karinį technologinį pranašumą.

ARPANET nebuvo karinėms reikmėms skirta technologija. „Tai buvo eksperimentinis projektas, kurio tikrojo turinio nesuprato nė jį prižiūrinčio kongreso komitetai.“ (Castells, 2000). ARPANET, kaip interneto pirmtakas, nebuvo ir neplanuotų projekto nukrypimų pasekmė. Jis sąmoningai kurtas kompiuterijos mokslininkų, atliekančių tą pačią, nieko bendra su karine strategija neturinčią užduotį. Laikydami universitetų tradicijų ARPANET kūrėjai į esmines projekto funkcijas įtraukė ir universitetų absolventus. Sukurta saugi ir laisva aplinka tiko ir studentų asmeninei komunikacijai. Aštuntajame dešimtmetyje, jaunų ARPA komandą papildžiusių darbuotojų iniciatyva, ARPANET kompiuterių tinklas ėmė plėtotis šiuolaikinio interneto kryptimi. Jo architektūra bei atitinkami protokolai leido tinklui tobulėti ir galiausia tapti atvira kompiuterių komunikacijos sistema apimančia visą pasaulį.

Tai, kad ARPANET nebuvo karinės paskirties projektas, nereiškia, jog JAV gynybos departamento pradas neturėjo įtakos interneto formavimui. Nepaisant visų gerų idėjų, bei mokslininkų, dirbusių su šiuo projektu, kompetencijos, dar buvo reikalingi ir finansiniai resursai kompiuterių tinklo bei visų reikiamų technologijų kūrimui. Šaltasis karas bei sovietų vykdyta kosminė programa tapo priežastimi JAV valdžiai remti pažangiausią mokslą, bei skatinti naujų technologijų kūrimą. Internetas - technologijos pažangos istorijos atvejis, kurio progresą paskatino karas. Antrasis pasaulinis karas sukūrė terpę, kurioje mokslininkai ir inžinieriai pradėjo mikro elektronikos revoliuciją, o ginklavimosi varžybos šaltojo karo metu, jos plėtojimąsi.

Interneto istorijoje svarbu, jog JAV gynybos departamentas įkūrė projektą administruojančią ir finansuojančią ARPA agentūrą, suteikdami jai žymią autonomiją. ARPA tapo inovatyviausia

technologijas prižiūrinčia institucija pasaulyje. Agentūra tapo svarbiu veiksmu Amerikos technologinėje strategijoje, ne tik kompiuterių tinklų, bet ir daugelyje lemiamų technologijų plėtros sričių. ARPA įdarbino akademinį mokslininkų, universitetų absolventų ir sėkmingai kūrė patikimų kontaktų tinklą. Akademikai, bei tyrėjai buvo skatinami dirbti valdžiai. Tikėtasi, jog panaudojus didžiulius resursus, bei mokslinį išradingumą bus pasiekta didesnė nauda kariuomenei ar net JAV ekonomikai.

Devintajame dešimtmetyje, kai paaiškėjo Jungtinių valstijų technologinis pranašumas, ypač elektronikos ir komunikacijų srityje, sovietai pasirinko masinių atominių mainų strategiją. Manuelis Castelsas bendrame Sovietų sąjungos tyrime su Ema Kiselyova teigia, jog technologinio atsilikimo supratimas buvo vienas veiksnių vedusių prie sovietų sąjungos griūties (Castells ir Kiselyova, 1995). Sovietų sąjungos mokslas ir technologijos, kaip ir Amerikos, buvo susietos su kariuomene. Tačiau Sovietų sąjungos mokslas buvo suvaržytas saugumo aparato, sąlygojusio slaptumą. Ir, nepaisant sovietų mokslininkų genialumo, kenkė technologinėms inovacijoms. ARPA strategija mokslininkų projektams suteikti laisvę, skatino Jungtinių valstijų akademikų kūrybingumą, bei suteikė resursų idėjoms virsti moksliniais tyrimais, ir tyrimams į veikiančias technologijas.

1975 metais pradėjusi veikti ARPA priskirta Gynybos Komunikacijų Agentūrai¹⁶. Tinklas naudotas kariniams tikslams. Dėmesys skirtas ginkluotųjų pajėgų tarptinkliškumui padėjo ankstyvųjų Interneto protokolų plitimui. Tinklu besinaudojančių kariuomenės strategų bei akademinį tyrėjų koegzistavimo viename informaciniame kompiuterių tinkle problemos lėmė karo reikmėms skirto MILNET ir tyrimų ARPA-Internet atsiskyrimo 1983 bei NSFNET įkūrimą 1984 metais. Karinė technologija tapo prieinama civiliams gyventojams. JAV Gynybos departamentas nusprendė šią technologiją komercializuoti. Tinklą imta skleisti nemokamai. Taip pat pradėta remti Jungtinių Valstijų kompiuterių gamintojus, skatinant technologijos įsisavinimo spartą. Šie faktai atskleidžia ARPA svarbą šiuolaikinio Interneto atsiradimui.

Interneto plėtrą lėmė viena ryškiausių jo savybių – laisvė, kuri sąlygojo ir techninės architektūros bei socialinės organizacijos atvirumą. Komunikacijos protokolų lankstumas leido tūkstančius vietinių tinklų prijungti prie pamatinių, tokių kaip ARPANET. Būtent ARPANET architektūros aiškumas leido pasiekti susitarimo dėl bendro tarptautinio standarto, kuris internetą pavertė globaliu. 1978 metais Vinto Cerfo ir Bobo Kahno užbaigtas TCP/IP protokolas pateikė standartus, kuriais iki šiol remiasi skirtingos tinklų sistemos.

Pagrindinis TCP/IP protokolo konkurentas, 1976 metais Tarptautinės telekomunikacijų sąjungos bendru tarptautiniu pripažintas x.25. Naudojantis x.25 protokolais, tinklų valdymo atsakomybė priklauso viešiesiems interneto tiekėjams. Ši aplinkybė itin palanki Europos pašto ir telekomunikacijų

¹⁶ angl. Defence Communications Agency.

tarnyboms, kurios palaikė šio kompiuterių komunikacijos protokolų paketo, kaip standarto, naudojimą. Aštuntajame dešimtmetyje, Europos pašto ir telekomunikacijų tarnybos siekė organizuoti kompiuterių informacijos perdavimą kiekvienai valstybei iš atskirų, nacionalinių tinklų. Siekta, riboti privačių tinklų naudojimą, skatinant vartotojus prisijungti prie egzistuojančių viešų valstybės tinklų. Kitą vertus TCP/IP protokolų logika priešinga, paremta tinklų įvairove. TCP/IP paketą pasirinko ARPANET ir dauguma privačių JAV komercinių tinklų. „Tarptautinė standartizavimo organizacija (ISO¹⁷) įsikišo sprendžiant šį klausimą, tačiau nesugebėjusi rasti bendrų interesų tarp skirtingų valstybių, telekomunikacijų bendrovių ir kompiuterių gamintojų, patvirtino protokolų sluoksnių principą.“ (Castells, 2000). Tarptautinei standartizavimo organizacijai nepavykus įvesti savą standartą, nuspręsta patvirtinti protokolų įvairovę. Dėl savybės būti lengvai pritaikomu įvairiose tinklų sistemose, ARPANET naudojamas TCP/IP, prisitaikė x.25 protokolus ir tapo bendruoju globaliojo interneto standartu.

„Individualios laisvės kultūra, atsiradusi 1960-tųjų ir 1970-tųjų metų universitetų miesteliuose, kompiuterių tinklus dažniausiai naudojo technologinių inovacijų siekimui, kurių tikslas - atradimų, rezultato džiaugsmas.“ (Castells, 2000). Svarbią bendruomeninių tinklų palaikymo funkciją atliko universitetai. Universitetai ir paprasti žmonės sudarė sąjungas, kurios kultūriškai ir technologiškai darė įtaką dabartinei interneto formai. Castellsas teigia, jog be paprastiems žmonėms skirtų kompiuterių tinklų, internetas greičiausiai nebūtų sugebėjęs aprėpti viso pasaulio. Greita kompiuterių komunikacijos protokolų sklaida įmanoma tapo tik dėl nemokamos programinės įrangos bei bendro turimų resursų dalijimosi. FIDONET pavyzdys rodo ir asmeninių kompiuterių pasirodymo įtaką kompiuterių tinklų plitimui. Kitą vertus, daugumos tinklų esminėms funkcijoms palaikyti reikėjo galingesnių mašinų. Reikiami resursai gauti tik mokslu remtuose tinkluose ir universitetuose įsikūrusių kompiuterių įsilaužėlių bendruomenių terpėse. Universitetai tapo aplinka, kurioje galėjo persipinti privilegijuoti, „didžiojo mokslo“ patvirtinti ir laikini, neortodoksiški tinklai pasireiškiantys įvairiausiomis formomis.

Septintojo dešimtmečio pabaigoje įkurta Tinklo darbo grupė¹⁸, kurios daugumą sudarė Kalifornijos universitete Los Andžele studijas baigę Leonardo Kleinrocko studentai. Darbo grupė buvo atsakinga už ARPANET protokolų projektavimą. Buvo dalijamasi IPTO tyrimų medžiaga tinklo mazguose naudojant „prašymo komentuoti“ (RFC¹⁹) atmintines. Būtent šios atmintinės suteikė formą neformaliai technologinei komunikacijai internete. Atviras formatas tapo esminiu bruožu kuriant Interneto protokolų visumą.

Net ir būdami finansuojami Pentagono, buvę studentai sugebėjo tinkle perteikti studentų miesteliuose vyravusias vertybes – asmens laisvę, laisvą mąstymą ir minčių dalijimąsi bei

¹⁷ angl. ISO - International Organization for Standardization.

¹⁸ angl. Network Working Group.

¹⁹ angl. RFC - Request for Comment.

bendradarbiavimą su bendraminčiais. Jaunieji ARPA darbuotojai sugebėjo nutiesti tiltą tarp didžiojo mokslo ir studentų kultūros. Pasinaudodama kompiuterių tinklais, kaip įrankiais, studentiškoji kultūra siekė laisvos komunikacijos. Prie tikslo pasiekti skirtų įrankių pridėję asmeninį kompiuterį, kovojo už galią kiekvienam žmogui išsivadavus iš valdžios ir korporacijų gniaužtų laisvai pasiekti informaciją.

Naudodamas technologijas, žmogus pritaiko jas savo reikmėms. Kartais tokia technologija virsta nauju išradimu. Tačiau, kaip teigia Castellsas, internetas įveda šį tą naujo. Nauji technologijos panaudojimo būdai internetu tiesiogiai perduodami pasauliui. Buitinis žmogaus ir technologijos santykis galėjo būti iliustruojamas dviejų procesų – mokomasi naudojant, ir kuriama arba išrandama naudojant - ciklu. Tinklų tinklas šį supratimą išardo, sutrumpindamas procesus skiriančią laiko trukmę. Sukuriamas naujas nuolatinis procesas – mokomasi kuriant. „Interneto architektūros atvirumas buvo jo stiprybės šaltinis: jo savęs paties tobulinimas, kai vartotojai tampa technologijos kūrėjais ir viso tinklo formuotojais“ (Castells, 2000). Dėl paprastos mazgų sukūrimo galimybės bei atviros, laisvai platinamos programinės įrangos, prie tinklų tinklo galėjo prisijungti bet kas, turintis techninį supratimą. Interneto pasiekiamumo bei panaudojimo funkcijų skaičiaus augimas – to pasekmė.

Nepriklausomi, mėgėjiški tinklai devintajame dešimtmetyje įkvėpė didžiąsias korporacijas. Telekomunikacijų bei kompiuterijos bendrovės pradėjo teikti elektroninio pašto paslaugas, o korporacijų vidinėms reikmėms pradėti naudoti platieji tinklai. Remiantis Castellsu, nors pradinės teikiamos prisijungimo paslaugos²⁰ ir nebuvo tinklo prigimties, jos sukūrė progą tolimesniam Interneto turinio tiekėjų plėtojimuisi. Šis platus kompiuterių tinklų panaudojimo spektras, įtakotas būtent ne struktūruotos ARPA bendruomenės, o laisvės kultūros. „Autonominių tinklų poveikis taip pat buvo lemiamas globaliai kompiuterių tinklų plėtrai“ (Castells, 2000). ARPA – Interneto priklausymas JAV vyriausybei tapo kliūtimi jo susijungimui su tinklais esančiais kitose šalyse. Dėl šios priežasties UUCP paremti tinklai tapo globaliais anksčiau nei Internetas.

1.3 Interneto priežiūra

Pradiniuose tinklo kūrimo etapuose, projektui vadovavo ARPA. Bendru sutarimu techninius standartus Tinklo darbo grupė (NWG²¹) parengė RFC dokumento pagrindu. Šie sprendimai vėliau atsispindėjo ir interneto darbų koordinavime. Priskyrimas komandai priklausė nuo techninių sugebėjimų, sprendimai priimti bendru nutarimu, išlaikyta komunikacija su interneto bendruomene. Pradėjus veikti ARPANET, NWG grupės komunikacijos protokolo vystymo atsakomybę prisiėmė ARPA priklausanti Internet programa. Programos iniciatyva įkurta Interneto konfigūracijos kontrolės taryba (ICCB²²), skatinusi Interneto bendruomenės iniciatyvą tobulinant protokolus.

²⁰ angl. on-line

²¹ angl. NWG - Network Working Group.

²² angl. ICCB - Internet Configuration Control Board.

1984 metais, tuometinio ARPA tinklo programos pirmininko Bario Leinerio sprendimu, praplėtus ICCB grupės veiklą, ji performuota į Interneto veiklos valdybą (IAB²³). Valdybos pirmininku paskirtas Masačiuseco technologijų instituto, kompiuterijos mokslininkas Deivas Clarkas. Siekiant pritraukti geriausius kompiuterijos specialistus, IAB narystę nuspręsta palikti atvirą kiekvienam besidominčiam šia sritimi ir turinčiam reikiamas technines žinias. 1989 grupės narių skaičiui pasiekus šimtus, organizacija padalinta į už protokolų vystymą ir techninius veiksmus atsakingą Interneto inžinerinį padalinį (IETF²⁴), bei ateities strategiją kuriantį Interneto tyrimų padalinį (IRTF²⁵). RFC standartu publikuoti šių darbo grupių sprendimai neoficialiai tapo atviro bendradarbiavimo internetu etalonu. Interneto protokolus savo tinklams pradėjus naudoti tokioms JAV valstybinėms agentūroms, kaip NASA²⁶, NSF ir Energetikos departamentui, jie netrukus tapo valstybiniu standartu visoje šalyje.

Internetui tampant globaliu ir NSF planuojant jį privatizuoti, išsilaisvinimas iš Jungtinių Amerikos Valstijų valdžios tapo neišvengiamu. Todėl 1992 metų sausį, Interneto veiklos valdybos ir Interneto inžinerinio padalinio veiklos stebėjimui įkurta nepelno siekianti organizacija „Interneto visuomenė“²⁷. Dėl technologinių žinių bei atviro interneto kūrimo pastangų, organizacijai vadovauti paskirti Vintas Cerfas ir Bobas Kahnas. „Interneto visuomenės“ įkūrimas paskatino tarptautinės bendruomenės dalyvavimą interneto funkcijų koordinacijoje. Internacionalizavimo metu, dvigubas interneto statusas kėlė diskusijas tarp JAV ir Europos valstybių. Taip pat privatizavimo metu prarastas domeno vardų skyrimo aiškumas.

Interneto adresų skyrimas tinklo gyvavimo pradžioje patikėtas Interneto paskirtųjų numerių valdybai (IANA²⁸). Šiai organizacijai vadovavo vienas iš pirmojo interneto projektuotojų – Džonas Postelis. Jo pasiūlymu, dešimtojo dešimtmečio pabaigoje, IANA atsakomybės perduotos privačiam sektoriui priklausančiai Interneto paskirtųjų vardų ir numerių korporacijai (ICANN²⁹). Išlaikydama pamatines interneto savybes – decentralizuotumą, atvirumą, bendro sutarimo ieškojimo bei autonomiją - ši ne pelno siekianti korporacija koordinuoja IP adresų vietų skirstymą, protokolų nustatymų priskyrimus, domenų vardų ir pagrindinio serverio sistemų valdymą.

ICANN sudaro keturios nepriklausomos organizacijos. Trys svarbiausias sritis – adresų, domenų vardų bei protokolų palaikymą - koordinuojančios organizacijos ir ketvirtoji – interneto vartotojus atstovaujanti „At-Large“. ICANN valdybą sudaro aštuoniolika direktorių, kurių po tris paskiria kiekviena palaikymo organizacija ir devyni išrenkami iš „At-Large“ narių pasauliniuose elektroniniuose

²³ angl. IAB - Internet Activities Board.

²⁴ angl. IETF - Internet Engineering Task Force.

²⁵ angl. IRTF -Internet Research Task Force.

²⁶ angl. NASA - National Aeronautics and Space Administration.

²⁷ angl. Internet Society.

²⁸ angl. IANA - Internet Assigned Numbers Authority.

²⁹ angl. ICANN - Internet Corporation for Assigned Names and Numbers.

rinkimuose. Atviro ir decentralizuoto ICANN įvaizdį griaua išlikę šios organizacijos ryšiai su Jungtinių Valstijų prekybos departamentu. „Vyriausybės visame pasaulyje, ypač Europoje, ypatingai kritiškai vertina tai, ką jos supranta, kaip JAV įtaką ICANN“ (Castells, 2000). Tačiau įžengusios į dvidešimt pirmą amžių, siekdamas išlaikyti teisėtumą, interneto institucijos pastatytos ant interneto išskirtinės savybės, bendro sutarimo paieškos, pamato.

Stebina, jog internetas sugebėjo pasiekti stabilumą išvengdamas pavojingų kraštutinumų. Viena vertus, internetas išvengė JAV vyriausybei būdingos biurokratijos. Kitą vertus, nepasiduota decentralizuotos struktūros nenuspėjamumui. Tai pasiekimas interneto pradininkų, kurie siekė išlaikyti atvirą tinklą kolegoms suteikdami progą dalintis ir mokytis.

2. Interneto politika

2.1. Socialiniai judėjimai tinkle

Visuomenės valdomos naudojant politiką, tačiau reikšmingi pokyčiai įvyksta tik dėl konfliktų. Naujajame tūkstantmetyje, įprastą pasaulio tvarką pakeisti siekiantys socialiniai judėjimai persikelia į interneto mediją. Skaitmeninė erdvė tampa rupu su teikiančiu galimybę kiekvienam pasisakyti ir būti išgirstu. „... akivaizdu, jog socialiniai judėjimai ir politiniai procesai naudoja ir vis dažniau naudos internetą, kaip privilegijuotą veikimo, informavimo, verbavimo, organizavimo, valdymo ir priešinimosi valdymui įrankį“ (Castells, 2000:137). Interneto pagalba, per dešimtąjį dvidešimtojo amžiaus dešimtmetį pagrindiniai socialiniai judėjimai visame pasaulyje pasiekė organizuotumo.

„Kitais atvejais, interneto technologinis pažeidžiamumas sukuria galimybę individualiems arba kolektyviniams protestams suardyti valstybės įstaigoms ar korporacijoms priklausančius elektroninių tinklų tinklapius, pasirinktus spaudos ir išnaudojimo simboliais“ (Castells, 2000:139). Tai dažniausiai socialiai aktyvių kompiuterių įsilaužėlių pasirenkamas būdas. Tokio protesto taikiniai pasirenkami uždrausti karinių agentūrų arba finansinių bendrovių tinklalapiai. Įsilaužimai pabrėžia apsaugos sistemų trūkumus. Kitą vertus netikslinga apsiriboti internetu, kaip socialinių judėjimų įrankio suvokimu. „Jis atitinka esminius informacijos amžiuje išskylančių socialinių judėjimų bruožus“ (Castells, 2000). Šiems judėjimams atradus palankią terpę, kurioje jie gali organizuotis, iškilo naujos galimybės socialiniams pokyčiams. Dėl suteikiamų galimybių, internetas tampa reikšminga aplinka. Castellsas pateikia situacijos palyginimą su industrinėje eroje vykusiu darbininkų socialinio judėjimo formavimusi. Interneto, kaip komunikacijos erdvės paskirtis atitinka pramoninės eros barams. Suteikdamas tinklinę formą, kaip ir fabrikai, suteikia materialios infrastruktūros pagrindą.

Informacijos amžiuje, socialiniai judėjimų moraliniu pagrindu tampa kultūrinės vertybės. Naujojoje eroje, kuriant socialinius pokyčius, didžiausios pastangos sutelkiamos institucijų ir visuomenės praktikų suvokimui keisti. Robino Coheno ir Shirino Raiaus teigimu, neteisinga kurti perskyrą tarp senų ir naujų socialinių judėjimų (Cohen and Rai, 2000). Vieną vertus, senų socialinių judėjimų kultūrinės vertybės gali neprarasti aktualumo. Tokiu atveju minėta seno ir naujo perskyra negalioja. Kitą vertus, net ir pasenę, kai kurie svarbiausi socialiniai judėjimai gali įgauti naują reikšmę. Sena gali tapti kultūrinio tapatumo šaltiniu, išlaikančiu autonomiją, vienkrypčių informacijos srautų perpildytame pasaulyje. Kultūrinių judėjimų pagrindą sudaro komunikacijos sistemos. Panaudojant sistemas, tokias kaip internetas ar žiniasklaida, galima atrasti asmenis palaikančius bendras vertybes ir įtakoti bendrąjį visuomenės sąmoningumą.

„Antra savybė charakterizuojanti socialinius judėjimus tinklo visuomenėje – privalėjimas užpildyti spragą likusią po vertikaliai integruotų³⁰ organizacijų, paveldėtų iš industrinės eros, krizės“ (Castells, 2000:140). Tokios savybės iliustruojamos didžiulių politinių partijų, kurios praranda funkcinę prasmę. Taip pat prekybos sąjungų, kurios siekdamos išlikti, išsižada istorinės formos ir pilietinių susivienijimų, visiškai atsisakančių visuomeninio dalyvavimo, pavyzdžiais. Šių reiškinių priežastis ne žmonių tapimas pasyviais esant būtinybei ginti savo teises bei įsitikinimus, o pastovumo ir tvarkos keitimas laikinumu ir anarchija. Castellsas pastebi, jog krizės bei emociniai judėjimai paskatinti žiniasklaidos įvykių stipriau veikia socialinius pokyčius nei pastovus, suplanuotas, nuolatinis organizacijų darbas. Internetas tampa terpe suteikiančia ne fizinę ar juridinę galią, o idėjinę. Suteikiama proga komunikuoti ir organizuotis. Skleidžiamos idėjos įgauna formas ir veikiančios per medijų pasaulį, daro įtaką organizacijoms bei institucijoms.

Antiglobalizacinis judėjimas tinklaveikos visuomenės amžiaus organizacijos pavyzdys. Šis judėjimas neturi valdymo struktūros ar bendro veiklos plano. Jį sudaro tūkstančiai nepriklausomų organizacijų ir asmenų susiburiančių į protestus, po kurių jų vietą užima nauji aktyvistai. Antiglobalizacinio judėjimo įtaka formuojama sugebant iškelti problemas ir pradėti diskusijas, nepradedant derybų. Interneto panaudojimas leidžia priklausant organizacijai išlaikyti išskirtinumą ir autonomiškumą. Elektroninių tinklų forma grindžiamose organizacijose atskleidžiamas gebėjimas dalyvauti besitęsiančioje diskusijoje nesustabdžius kitų veiklų. Tai įmanoma dėl tinklo mazgų išlaikomo nepriklausomumo. Turėdami keletą jungčių ir išnaudodami sankirtos taškus, mazgai gali performuoti tinklus naujiems tikslams įgyvendinti.

Tautinę valstybę paliekanti ir globaliuose tinkluose vis dažniau pasireiškianti galia, verčia socialinius judėjimus naudoti turimą medijų įtaką, globaliam poveikiui kurti. Castellsas teigia, jog socialinių sąjūdžių globalėjimas yra ypatingas ir svarbesnis už antiglobalizacinių judėjimų formavimąsi. Socialinių judėjimų tapimo globaliais tyrimą atliko Cohenas ir Raius. Tyrimai atskleidė, jog įtakingiausi socialiniai judėjimai net ir būdami lokalūs, tuo pat metu siekia globalaus poveikio. Siekdami išlikti, jie lieka priklausomi nuo juos remiančių vietinių organizacijų, tačiau norėdami pasiekti išsikeltus tikslus, poveikį jie privalo taikyti galios centrums. To pasiekti neįmanoma išliekant lokaliais. Coheno ir Raiaus (2000) tyrime nustatyti šešios - taikos, žmogaus teisių, darbo, moterų, religiniai ir gamtos apsaugos - globalų valdymą pasirinkusių socialinių judėjimų sritys. Stebėtiems judėjimams reikalinga globali parama. Kurdami pasaulines sąjungas, socialiniai sąjūdžiai tampa priklausomi nuo informacijos tinklų, kurių didžiausias – internetas.

³⁰ vertikalioji integracija – procesas, kurio metu įmonė norėdama valdyti visą gamybą, įsigyja jai resursus tiekiančią ar iš jos perkančią produktus įmonę.

„Konfliktiniai socialinių pokyčių procesai informacijos amžiuje koncentruoja pastangas transformuoti mūsų egzistavimo kategorijas, konstruodami interaktyvius tinklus, kaip organizavimo ir mobilizavimo formas“ (Castells, 2000:143). Tai lokalių bendruomenių pasipriešinimo konstruojamų tinklų siekis galia nustelbti globalius tinklus, taip pakeičiant esamą pasaulio tvarką. Šiuo kontekstu interneto vaidmuo – suteikti pagrindą socialiniams judėjimams kurti naują visuomenę. Taip pat, interneto naudojimo metodai įtakoja ir jo formavimąsi. Socialiniame kontekste internetui suteikiama nauja, pokyčių sverto funkcija.

Nuo devintojo dešimtmečio vidurio iki dešimto dešimtmečio pabaigos, bendruomenėmis grįstą kompiuterių tinklą sudarė trys dedamosios: prieš internetą egzistavę paprasti judėjimai, ieškantys naujų savęs organizavimo ir savimonės kėlimo būdų, labiausiai į politiką nukreipti kompiuterių įsilaužėlių judėjimai bei savivaldybės valdžios struktūros, kurios siekė stiprinti savo teisėtumą, suteikdamos piliečiams naujus interaktyvumo būdus. Šimtai mažai žinomų organizacijų visame pasaulyje atvėrė kelią iki tol atsiskyrusių nuo institucijų piliečių pasisakymams, mintims ir idėjoms. Tačiau nederėtų pamiršti ir naujų technologijų suteiktų galimybių riboti žmonių veiklą. Kaip teigia Sidney Tarrow, „Radikalus elektroninės komunikacijos pokytis ir pigios tarptautinės kelionės sustiprino šias jungtis, sukurdamos naujojo amžiaus „globalių“ socialinių judėjimų įkūrimo galimybes. Tačiau jie taip pat suteikė valstybėms precedento neturinčias galimybes slopinti.“ (Tarrow, 2011:14).

Skirdamiesi vienas nuo kito savo šalininkais bei pažiūromis, bendruomenėmis grįsti tinklai turi tris bendras savybes. Pirmiausia, jie tapo informacijos šaltiniais, pateikiančiais aktualią savo miestų informaciją. Antra savybė – tinklo dalyvių komunikacijos ir horizontalių informacijos mainų organizavimas. Trečia – interneto prieigos suteikimas asmenims ir organizacijoms, kurios neturi kitų būdų naudotis tinklu. Skatinantis organizuojančių grupių domėjimasis pasidalino tarp tų kurie norėjo domėtis vietiniu gyvenimu, bendruomene bei naudojimusi tinklu ir tų, kurie norėjo prieigos prie globaliojo interneto. Tiesą sakant, šie žmonės norėjo išvykti iš miesto, o pilietiniai tinklai daugumai buvo vienintelė išeitis. Įtampa tarp noro prisijungti prie globalaus interneto ir priklausymo vietinei bendruomenei, pastebima ankstyvuosiuose kompiuterių tinkluose. Šis dvilypumas galimai ir skatino tinklo plėtrą. Bendruomeniniai kompiuterių tinklai tapo mokymosi terpe į naujų technologijų aplinką pereinantiesiems aktyvistams, tačiau kartu jie atvėrė kelią į interneto amžių tūkstančiams paprastų, neišsimokslinusių žmonių, kurie niekada nebūtų turėję prieigos prie interneto.

Pasauliniam tinklui tapus globaliam, o interneto prieigai lengviau naudojama ir finansiškai pasiekiamą, bendruomeninių kompiuterių tinklų vartotojų grupės atsiskyrė. Socialiniai aktyvistai, siekdami nustatyti naują demokratijos reikšmę, susitelkė į žmonių sąmoningumo skatinimą. Naujame pelno nesiekiančiame ekonomikos sektoriuje socialinių paslaugų agentūros suteikė mokymus bei pagalbą mokantis ir dirbant. Šiuo siekiu pradėti steigti bendruomenės technologijų centrai (Servon,

2002). Kitą vertus, asmenys siekė naudotis internetu savo, o ne socialinių pokyčių reikmėms, pasirinko privačias interneto svetaines.

2.2. Politika internete

2.2.1. Internetas ir demokratija

„Skaitmeninės ir suskaitmenintos medijos yra ankstesnių medijų tęsiniai taigi, institucijos, kurios jas prižiūri pritaikys jas savo praktikoms, kaip pritaikė daugelį medijų prieš jas.“ (Borgman, 2000: 23). Pasak Manuelio Castellso, internetas potencialiai gali būti medija, kurioje skleistųsi demokratijos progresas. Tinklo pagalba, politinė informacija prieinama kiekvienam piliečiui. Siekiant atvirumo, visi vieši dokumentai ir nekonfidenciali informacija galėtų būti laisvai pasiekiami, leidžiant gyventojams išnaudoti savo teisę stebėti valdžios darbą. Tačiau dauguma studijų rodo, jog, išskyrus Skandinavijos demokratų, situacija kitokia. Valdžios institucijos naudoja internetą tik skelbimams ir pasisakymams, nesiekdami interaktyvumo. Nors parlamento atstovai turi nuosavus tinklapius ar socialinių tinklų paskyras, tačiau retai juos išnaudoja, kaip priemonę išklausti piliečių prašymus.

Pasaulyje, kurį apėmusi politinio teisėtumo bei piliečių nepasitikėjimo savo valdžia krizė, internetas sukuria abipusę komunikaciją įgalinantį kanalą. Tačiau nei piliečiai, nei jų atstovai parlamente, didelio susidomėjimo šiuo kanalu nerodo. Politikai renkasi biurokratinę komunikaciją. Išimtis tik rinkimų laikotarpis, kurio metu stengiamasi sukurti santykį su rinkėju. Nesitikėdami, jog gali būti išgirsti, piliečiai lieka abejingi domėjimuisi politika. Jų politinio dėmesio sulaukia tik vaizduotę sužadinantys arba jų interesų sritį veikiantys įvykiai. Kaip teigia Castellsas, internetas neturi technologinio sprendimo demokratijos krizei.

Visuomenėje, kandidatų į parlamentą rezultatus sąlygoja medijų politika bei žmonių reakcijas valdančios informacijos sistemos. Rinkėjams asmeniui pasitikint labiau nei rinkimine programa, medijų politika organizuojama svarbiausiu laikant kandidato įvaizdį. Todėl medijų politika skatina „skandalų politikos“ paplitimą (Rose-Ackerman, 1999; Thompson, 2000). Pagrindiniai šiuolaikinės politikos ginklai – oponento diskreditavimas ir informacijos gražinančios gerą įvaizdį kūrimas. Žinant reikiamus kanalus, ar išskirtiniais atvejais turint pinigų, medijos tampa tarpininku, padedančiu gauti reikiamą informaciją. Politikai siekdami išsilaisvinti iš partinės biurokratijos pasirenka susieti save su piliečiais naudodami mediją, kaip masinės komunikacijos kanalą. Tačiau internetas keičia tokią tvarką.

Internetas kuria lengvai pasiekiamą, nekontroliuojamą ir pigų komunikacijos kanalą įgalinantį bendravimą su vienu asmeniu arba asmenų grupe. Politikų naudojimas šiuo kanalu ribotas. Naujų formų informacijai perduoti ieškantys žurnalistai, politiniai aktyvistai ir paprasti žmonės besidomintys politika atrado internetą, kaip priemonę priešintis politiniams gandams. Dėl interneto atvirumo dauguma gandų nesulaukia patvirtinimo ir lieka tik sąmokslo teorijomis, randamomis kai kuriose pokalbių

svetainėse. Kitą vertus, dalis svarbios informacijos paskęsta internete tarp aibės kitų naujienų, greičiau nei tai nutiktų įprastose žiniasklaidos priemonėse. Kaip teigia Manuelis Castellsas, informacijos amžiuje, politinių paslapčių nebėra. Be to žiniasklaida susiduria su nauju išūkiu. Dėl internete atsirandančios informacijos sklaidimo tempo, tenka išmokti atskirti gaudus, juos įvertinti ir nuspręsti, kaip į juos reaguoti. Interneto amžiuje riba tarp fantazijos ir svarbios politinės informacijos tampa sunkiai išvelgiama. Tai sunkina informacijos, kaip politinio ginklo naudojimą. Todėl internetas ne stiprina demokratiją, o gilina jos krizę. Proga piliečiams suteikti galią stebėti ir dalyvauti valstybės valdyme paverčiama dar viena aplinka politiniams skandalams plisti. Problema glūdi ne internete, o visuomenės kuriamoje politinėje santvarkoje. Santvarka formuoja galią, kai valstybė patiria savo saugios aplinkos pokytį.

2.2.2. Saugumo politika

Karinių struktūrų ir valdžios sistemų pažeidžiamumas, tapo dažnu kompiuterių įsilaužėlių taikiniu. Nauji, technologinės eros ginklai - konfidencialios informacijos atskleidimas, duomenų bazių užteršimas bei komunikacijos sistemų pažeidimai. Tai pažangių informacijos kanalų pasirinkimo pasekmė. Informacinis karas, nuo įprasto skiriasi mobilumu. „Kadangi Internete kiekvienas kompiuteris yra tokiu pat atstumu vienas nuo kito, tau tenka nerimauti dėl visų pasaulio nusikaltėlių.“ (Schneier, 2004:11) Atakas internetu gali vykdyti tiek asmuo, tiek asmenų grupės, o susekti atakų šaltinius ne visada pavyksta. „Be to, pasirodo, jog bent jau Jungtinių Valstijų valdžios atveju, pažeidžiamumo baimė yra šiek tiek išpūsta“ (Castells, 2000:159). Nepaisant pavienių įsibrovimų į Nacionalinę aeronautikos ir kosmoso administracijos (NASA) ir Pentagono kompiuterius, svarbiausių šalies tinklo mazgų centrai išliko nepažeidžiami. Galima spėti, jog ir kitų svarbių pasaulio valstybių tinklai atitinkamai apsaugoti. Tačiau, sistemos neprioritetinėse dalyse pažeidžiamų vietų yra.

Kritinė bet kurios valstybės sistemos saugumo problema yra paprastų žmonių, kasdienėms reikmėms naudojami kompiuteriai. Kompiuterių tinklai ir internetas susijungdami apima visą šalį. Tai komplikuoja kiekvieno tinklo mazgo apsaugą ir lemia progų prasiskverbti pro saugumo sistemas kiekį. Vienas sistemos saugumo stiprinimo būdų – pažangių kodavimo technologijų skleidimas. Kiekvienam individualiam tinklo taškui apsaugant save, įsilaužimas į tinklą tampa sudėtingesniu. Šios priemonės imtis vengiama, nes ji atimtų iš šalių vyriausybių informacijos srautų kontrolę. Taigi, bandymas išlaikyti informacijos kontrolę, valstybę ir jos piliečius palieka neapsaugotus nuo kibernetinių atakų. „... tinklo karas nurodo kylantį konfliktų ir nusikalstamumo būdą visuomenės lygmenyje, apimantį netradicinius karo veiksmus, kuriais protagonistai naudoja tinklinę organizacijos formą ir su ja susijusią doktriną, strategijas ir technologijas tinkančias informaciniam amžiui.“ (Lesser, et al, 1999: 47).

Bendro pasaulinių vyriausybių darbo dėka įsteigta globalaus tinklo valstybė. Saugumas ir tinklo plėtra įkuriant nevyriausybinės organizacijas yra naujosios valstybės atsakomybės sritys. Taip pat ši

valstybių sąjunga įkūrė elektroninį bendro valdymo tinklą. Esminis tinklinės sistemos trūkumas, jog stipriausio mazgo saugumas susiejamas su bendru tinklo saugumu. Narės šią problemą sprendžia tinklų prieinamumo skirstymu lygmenimis. Prie strategiškai svarbiausių tinklų prieigą gauna tik patikimiausios narės. Tačiau toks nepasitikėjimas trukdo bendram darbui, kuris gali suteikti resursus saugumo stiprinimui. Taigi, nuo to kiek valstybė linkusi aukoti savo savarankiškumą, priklauso jos pažeidžiamumas kibernetinėms atakoms.

Interneto amžiuje atsiranda naujas tarptautinio saugumo problemos pokytis. Šį pokytį „Rand corporation“³¹ ekspertai, Johnas Arquilas ir Davidas Ronfeldtas pavadina „Noopolitik“. „Tai yra nauja diplomatijos forma kuri, kaip mes teigiame, bus susieta su noosfera, plačiausia informacine minčių (iš Graikiškojo noos) plotme, kuri yra absorbavusi kibernetinę erdvę (pavydžiui internetas) ir infosferą (kibernetinė erdvė ir medijos)“ (Arquila ir Ronfeldt, 1999:X). Noopolitik priešingybė „Realpolitik“, tradicinė priimanti valstybės tarptautinę galią, kaip pasiekiamą derybomis, jėga arba potencialiu jėgos panaudojimu. Informacijos amžiuje, „Realpolitik“ lieka į valstybę orientuota tarp dominuojančių globalių ir valstybinių tinklų. Informacijos ir komunikacijos suformuotame pasaulyje gebėjimas reaguoti bei prisitaikyti prie informacijos srautų bei medijų pranešimų tampa svarbia savybe, puoselėjančia politinę darbotvarkę. Socialiniai judėjimai ir nevyriausybinės organizacijos pasiekia žmones būtent todėl, jog jie įsiterpia į noosferą.

„Vieša diplomatija, nukreipta į bendruomenes, o ne tik vyriausybes, tampa esmine nacionalinio saugumo strategija, kuri gali užkirsti kelią akistatai, padidinti galimybes aljansų susikūrimui ir skatina kultūrinę ir politinę hegemoniją“ (Castells, 2000:160). Kitaip nei propaganda ar socialiniai ryšiai – tai bandymas žmogaus mąstymo procese prasmę suteikti viešajai nuomonei ir bendrajai politinei elgsenai. Techniniu atžvilgiu, kad tokia diplomatija veiktų, reikia technologinės infrastruktūros ir globaliu tinklu sujungtų medijų. Politiškai, reikalinga liberalios informacijos santvarka. Ši santvarka garantuoja laisvą atvaizdų ir idėjų migravimą bei valstybių ir politinių lyderių sugebėjimą keisti savo poziciją prisitaikant prie kintančios aplinkos. Taigi kultūriniam dominavimui reikalingas sutikimas progresuoti kartu.

Politinei strategijai esant tarpininke galios kūrime, vyksta dvejopi procesai. Vieną vertus atveriamą pasaulinę informacijos ir komunikacijos erdvę, kiek įmanoma prieinama visiems dalyvaujantiems. Kitą vertus, tam tikroms organizacijoms ar vyriausybėms, informacinė strategija gali būti panaudota iškelti savo vertybes bei interesus. Globalaus požiūrio formavimas į palankų nacionaliniam ar socialiniam interesui, tampa nauja galios panaudojimo pasaulyje riba.

Kol egzistuos valstybės, tol egzistuos ir smurtas, kaip paskutinė galimybė, apsaugoti reprezentuojamus interesus. Karas – dar viena sritis pasaulinio tinklo dėka pakeitusi savo formą.

³¹ Rand Corporation – tyrimus ir analizes atliekanti, Amerikos ne pelno siekianti mokslininkų organizacija.

Nepilotuojami orlaiviai, sekimo sistemos, elektroninės komunikacijos – tai karinės technologijos paskatintos kompiuterių tinklų. Nauja, interneto amžiaus karinė strategija – „Spiečius“. Ši komunikacija paremta strategija vykdoma autonominių, mažų, gerai treniruotų, didelę šaunamąją galią turinčių dalinių. Veikimo principas – „šie „pulkeliai“ suformuoja „spiečius“ galinčius koncentruotis į priešų taikinius trumpam laiko tarpui, padarydami daug žalos ir tada vėl išsiskirstydami“ (Castells, 2000:161). Tokios, tinklinės formos, taktikos sėkmė priklausoma nuo komunikacijų saugumo ir patikimumo bei gebėjimo palaikyti ryšį tarp kanalų tinklo mazgų. Naujasis, „nelinijinis“ karas panaikina fronto linijos koncepciją.

Castellsas pastebi, jog Jungtinių Valstijų karinės pajėgos renkasi dominuojančią „oras-žemė“ bei „spiečius“ kovos strategijų mišinį. Naujos mąstymo krypties požymis - sprendimas palaipsniui tankus pakeisti mobilesniais, naujai taktikai tinkančiais lengvaisiais šarvuočiais. Pasirinkus šią strategiją, visa kariuomenės struktūra turėtų būti performuota. Daliniai turėtų tapti daugiafunkciniais ir priklausomi nuo tinklo pajėgumo, žininių surinkimo ir informacijos apdorojimo. Augant Jungtinių Valstijų ir kitų šalių kariuomenių bendradarbiavimui, atsiskleidžia naujosios strategijos potencialas. Mažų dalinių universalumas leistų suburti ginkluotus būrius atsižvelgiant į kiekvienos misijos kontekstą bei tikslus. Esminis trūkumas – karinėms operacijoms reikalingas techninis suderinamumas. Tai savo ataskaitoje mini Arquilla ir Ronfeldtas: „Vadovavimo, kontrolės, komunikacijų, kompiuterių, sekimo ir žvalgybos (C4ISR) sistemos gali sukurti tiek informacijos, kad būtina bus rasti būdus atskirti veikiančio dalinio dažną skubos poreikį nuo vadovybės poreikio išsaugoti aiškų „vaizdą iš dangaus“ – „bendrą vaizdą“ to, kas vyksta.“ (Arquilla ir Ronfeldt, 2000:46). Išpildyti vadovybės ir dalinių poreikius naudojamas kompiuteriais paremtas tarptinkliškumas. Sukuriami tinklai tarpusavyje jungiantys vieną nuo kito nepriklausančius dalinius ir dalinius su valdymo centrais. „Spiečiaus“ strateginis mąstymas, naudojamas kariuomenėje, įgalina efektyvią kovą su partizaninio karo taktikas naudojančiu pasauliniu terorizmu ir kitomis netikėtomis priešiškomis pajėgomis visame pasaulyje.

Pentagonas užtruko trylika metų rasti paskirtį internetu paremtoms technologijoms. Šis panaudojimas skiriasi nuo Paulo Barano įsivaizduoto informacijos išsaugojimo atominio karo atveju. „Baranui tinklo kūrimas reiškė būdų nukreipti srautą taip, kad jis saugiai persikeltų iš vieno taško į kitą, net pačiomis sunkiausiomis sąlygomis paieškas.“ (Tuomi, 2002:101). Pentagonas įsisavino naują, autonominių susidūrimų tarp mažų informacinių technologijų remiamų kariuomenės dalinių, karo formą. „„Spiečius“ suteikia svarbią, alternatyvią Amerikos kariuomenės viziją – ir ji gali puikiai tikti ir kitoms kariuomenėms, jei jos pradės ieškoti inovacijų, kurios įgalintų jas pergudrauti amerikiečius. Kas pasieks ją pirmi, spiečiaus naudojime gali rasti doktriniškąjį katalizatorių, kibernetiniam karui – informacinio amžiaus konfliktų spektro kariuomenės galą“ (Arquilla ir Ronfeldtas, 2000:26). Valstybės keliami galios pasaulyje siekimo tikslai ir būdai tapo priklausomi nuo komunikacijos ir tinklaveikos. Naujieji metodai performuoja valstybę įteikdami savą formą ir tvarką.

Visuomenei vystantis kartu su internetu, politinė jos gyvenimo sritis patyrė stiprių pokyčių. Informacijos bei socialinių kodų kūrimas ir skleidimas tampa galios naudojimo dėmesio centru. Valdant komunikacijos tinklus įgaunamas gebėjimas žmogišką elgseną ir visuomenės normas įteigti vietoj vertybių ir interesų. Pastebimas šio judėjimo prieštarumas. „Internetas nėra laisvės įrankis, taip pat nėra vienpusiškas dominavimo ginklas“ (Castells, 2000:164). Laisvė niekada nėra garantuota, tai nuolatinės pastangos įgyvendinti demokratiją ir iš naujo siekti autonomijos. Internetas suteikia progą reikšti laisvės vertybes. Simboliškai gražinama graikiškoji agora, leidžianti kiekvienam išsakyti jam aktualias mintis. Interneto raida iškelia fundamentaliąją jo valdymo savybę – priklausymą žmonėms.

2.3. Internetas - Laisvės ir kontrolės kultūrų sankirtos erdvė

Pasiekiamumo visame pasaulyje pradžioje, dėl savo atviros architektūros, internetas laikytas laisves eros pradžios simboliu. Išlaisvinusi iš valdžios kontrolės ir bet kokių politinių rėmų, naujoji medija suteikė galimybę idėjoms pasiekti bet kurią pasaulio vietą. Prieinamumas visiems, lėmė dalinimąsi viskuo, kas buvo patalpinama tinkle. Interneto protokolų naudojimas užtikrina komunikacijos anonimiškumą, užtikrinant privatumą. Protokolais, projektuotais įgalinant išvengti bet kokios cenzūros paremta forma leido tinklų tinklui išvengti valdymo. Išplėtotas Jungtinėse Amerikos Valstijose, internetas įsisavino teismo ginamą žodžio laisvę. Dėl šios priežasties nukreipimas per JAV serverius naudotas kaip priemonė apeiti apribojimus, taikytus kitose valstybėse. Nors susekti ir nubausti pažeidėjus buvo įmanoma, procesas finansiškai neatsipirkdavo, todėl esminės įtakos bendravimui internete neturėjo.

Manuelio Castellsas teigimu, „Vienintelis būdas kontroliuoti internetą, nebūti tinkle. Tai dažnai tapo per didelė kaina, kurią tekdavo sumokėti verslo galimybėmis ir prieiga prie globalios informacijos, valstybėms visame pasaulyje“ (Castells, 2000:169). Įstatymiškai ginamas Jungtinių Valstijų, internetas padarė žalos valstybės kontrolei bei tautiniam savarankiškumui. Tai buvo JAV bandymas susikurti priemones interneto ir informacijos kontrolei. Viena tokių priemonių – 1995 metų „Komunikacijų padorumo aktas“³², kuris 1996 metais atmestas, teiginiu „Kaip interneto stiprybė yra chaosas, taip ir mūsų laisvės stiprybė priklauso nuo chaoso ir nevaržomos, Pirmosios pataisos ginamos kalbos kakofonijos“ (cit. In Lewis, 1996). Taigi, Jungtinių Valstijų bandymas įvesti ribojimus ir tiesioginėmis represijų priemonėmis paremtą interneto valdymo perdavimą valstybei baigėsi nesėkme.

Nauji nuostatai ir naujos technologijos - nauji iššūkiai interneto laisvės struktūrai. Komunikacijos maršrutams ir turiniui nustatyti gali būti panaudojama programinė įranga, apeinanti interneto protokolus. Panaikinus privatumą, įprastos politinės ir organizacinės formos vėl įgauna galią. Interneto laisvės ir privatumo pokytis – komercinimo pasekmė. Kompiuterių komunikaciją kontroliuojančių programų

³² angl. Communications Decency Act

atsiradimas sąlygotas noro pasipelninti ir apsaugot intelektualinės nuosavybės teises. Valstybės siekia susigražinti prarastą galią remdamos ir įsisavindamos sekimo tinkle technologijas. „Iki šiol, naujos laisvės technologijos oponuoja kontrolės technologijoms, pilietinė visuomenė ruošia apkasus naujiems mūšiams už laisvę, o teisėjai siūlo tam tikrą apsaugą, bent jau tam tikrais kontekstais (ne darbo vietoje), nuo atviro piktnaudžiavimo“ (Castells, 2000:171). Taigi internetas – informacijos amžiaus mūšio laukas, kuriame pergalės kaina yra visuomenės ateitis.

Valdžios ir komercinių organizacijų interesams pasiekus internetą, pradėtos kurti atpažinimo, stebėjimo ir tyrimo technologijos. Jos paremtos asimetriniu tinklo kodų suvokimu ir galimybe nustatyti silpnąsias komunikacijos vietas, linkusias pasiduoti kontrolei. Atpažinimas internete vyksta pasitelkiant slaptažodžius, tapatybės patvirtinimo procedūras bei svetainių automatiškai prisegamus skaitmeninius žymeklius vadinamus „sausainėliais“³³. „Sausainėlių“ tikslas - fiksuoti kompiuterio veiklą internete. Tapatybės patvirtinimo arba autentifikavimo procedūros atpažįsta klientą naudodamos skaitmenines žymes, kurios padeda nustatyti kilmę ir specifinius bruožus. Autentifikavimo metu vartotojai atpažįstami serveriuose, o serveriai tinkluose. Tapatybės patvirtinimo metodais nustačius vartotoją, pasitelkiamos pranešimus perimančios ir kompiuterio veiklą sekančios stebėjimo technologijos. Šių technologijų principas – priėmus pranešimus nustatyti serverį, nurodantį interneto paslaugų tiekėją. Naudodamos turimą įtaką, kompanijos, vyriausybės ar teismai gali išgauti vartotojo tapatybę. Kaip teigia Simsonas Garfinkelis, panaudojamos tyrimo technologijos skirtos duomenų bazių, pildomų stebėjimų ir reguliariai įrašomos informacijos kūrimui. (Garfinkel, 2000). Kaupiama skaitmeninė informacija gali būti panaudojama, kiek leidžia teisinės ribos, politiniais ar komerciniais tikslais. „Dabartinėje technologinėje aplinkoje, bet kokia elektroniniu būdu perduota informacija įrašoma ir gali ilgainiui būti apdorota, atpažinta bei suderinta kolektyvinei ar vieneto analizei“ (Castells, 2000:172).

Esminė pranešimą apsaugoti galinti technologija - šifravimas. Pasak Bruce'o Schneierio, „Procesas, kurio metu žinutė užmaskuojama taip, kad jos esmė būtų paslėpta, yra šifravimas“. (Schneier, 1996:21) Tačiau, kaip pastebi Stephenas Levis, šifras neapsaugo žinutės siuntėjo, nes kompiuteris identifikuojamas nustatant prieigos prie elektroninio tinklo vietą (Levy, 2001). Tokios apsaugos pavyzdys – Viešojo rakto šifravimas (PKI³⁴). Šiuo metodu užkoduotam pranešimui iššifruoti reikalingi du raktai³⁵. Vienas iš jų – viešai skleidžiamas, kitas privačiai vartotojo saugomas. Šifras yra dvilypė technologija. Kaip pastebi Lawrence'as Lessigas (2006), nors šifravimas išlaiko privatumą, kartu yra ir pagrindu tapatumo nustatymo technologijoms. Jo dėka tobulinamos skaitmeninės žymės, kurių užklausas padarius bendromis, internetas praras anonimiškumą.

³³ angl. cookie – naršymo metu internetinės svetainės į vartotojo naršyklę patalpinama informacija.

³⁴ angl. PKI - public key encryption.

³⁵ angl. key – šifravime raktas yra kintanti reikšmė kuri panaudojant tam tikrus algoritmus taikoma tekstui ar simbolių blokui siekiant gauti užkoduotą ar dekoduoatą tekstą.

Kontrolės programų veikimui internete būtinos dvi sąlygos. Pirma - programinės įrangos architektūra slepiama. Tik kūrėjas žino programos kodą ir gali ją keisti. Vartotojo galimybės ribojamos paliekant teisę tik naudotis. Antra sąlyga – galia, naudojama tinklų erdvės ribose. Net internetui esant globaliam, jo prieigos taškai gali būti vyriausybės ar komercinių įmonių valdomi.

Priešinantis technologijoms, kurios siekia internetą pažaboti, kuriamos priešingos – laisvės technologijos. Šios technologijos, internetinės laisvės aktyvistų arba pelno siekiančių organizacijų, radusių naują rinką, darbo rezultatas. Castellsas pateikia laisvę internete įgalinančios programos pavyzdį: Kanadiečių kompanijos „Zero-knowledge systems“ programinės įrangos paketas „Freedom“. „Freedom“ tikslas, apsunkinti sekimą, naršymo internete ir elektroninio pašto siunčiamas užklausas koduojant ir siunčiant jas per bent tris tarptautinius maršrutizatorius.

Vyriausybėms sparti, privatumą saugančių technologijų raida nepalanki, todėl siekiama uždrausti privatų kodavimo sistemų technologijų naudojimą asmeninėms reikmėms. (Levy, 2001). Kitas pasipriešinimo, laisvę varžančiai, interneto kontrolei būdas – atviro kodo naudojimas. Atviro kodo programinė įranga gali būti nevaržomai keičiama ir tobulinama kiekvieno, programuoti mokančio vartotojo, bendram informacijos amžiaus gėriui pasiekti. Programinės įrangos kodo savinimasis ir slėpimas veda link privatumo internete pabaigos. Naudojant atvirą kodą, iš vyriausybių ir korporacijų atimama galia kontroliuoti esminę interneto aplikacijų architektūrą. Informacinės visuomenės raidos kryptį nustato ne programinis kodas, o tai, kaip jis yra naudojamas.

Dvidešimt pirmo amžiaus pradžioje iškyla aiškus konfliktas tarp laisvės kultūros, kuri yra esminė interneto savybė nuo pat jo įkūrimo, ir vis labiau plintančios kontrolės. Socialiniai judėjimai vis dar kovoja siekdami išlaikyti originalią interneto, kaip laisvės erdvės, formą. Globalių tinklų kontroliuoti neįmanoma. Galima valdyti tik žmones, kurie jais naudojasi. Jei visuomenė nesiryš ginti savo laisvės, ši kontrolė ir toliau plėtosis.

Taigi, nepaisant interneto suteikiamų laisvių, kartu sukuriama ir naujos privatumo pažeidimų progos. Kompiuterių tinklams tapus svarbiu darbo įrankiu, kompanijų vadovų iniciatyva pradėtas darbuotojų naudojimosi tinklu stebėjimas. „Egzistuoja nesuskaičiuojama daugybė atvejų, kai darbuotojai atleisti dėl neprideramo tinklo naudojimo“ (Howe, 2000:106). Įprasta pramonės eros konfliktų priežastis buvo vadovybės noras kontroliuoti paprastų darbininkų darbo procesą. Interneto amžius šią įtampą tik sustiprina.

Kaip teigia Scottas Mcnealis, „tu jau nebeturi privatumo – susitaikyk“ (cit. In Scheer, 2000:100). Svarbiausio augimo sulaukė informacijos rinkimo technologijos atstovaujančios elektroninei prekybai. Elektroninės komercijos kompanijos pelno siekia naudodamos surinktą informaciją prekybos tikslais bei siūlydamos internetinės reklamos paslaugas. Kompanijų teigimu, surinkta asmeninė informacija

naudojama tik profiliuojant vartotojus marketingo tikslais. Taip pat, vartotojams suteikiama galimybė mygtuko paspaudimu pasišalinti, nepateikus asmeninės informacijos. Elektroninės komercijos kompanijų ir internetinės reklamos paslaugų tiekėjų spaudimo dėka Jungtinių Valstijų progreso siekis patvirtinti atsisakymo dalyvauti formulę žlugo. Kitą vertus, Europos sąjungoje privatumo įstatymas priimtas ir kompanijoms leista naudoti vartotojų informaciją tik turint aiškų jų sutikimą. Tačiau šis įstatymas apeinamas pasiūlant mainus – vartotojų informacija už galimybę naudotis tinklapiu. Sutikus su šiais mainais, privati informacija tampa internetinių firmų nuosavybe.

Manuelis Castellsas pateikia didžiausios interneto skelbimų sklaidos kompanijos „Double Click“ pavyzdį. (Castells, 2000:174). „Double click“ užduotis – milijonuose kompiuterių patalpinti „sausainėlių“ bylas. Kiekvieną kartą vartotojui aplankius tinklapius naudojančius „Double click“ technologiją, jam bus rodoma specialiai jam pritaikyta reklama. 1999 metų lapkritį kompanijai nupirkus „Abacus Direct“ agentūrą užsiimančią informacijos rinkimu. Šiuo sandėriu „Double Click“ atiteko „Abacus Direct“ sukaupta duomenų bazė su 90 milijonų šeimų, gyvenančių Jungtinėse Amerikos Valstijose, fizine informacija – vardais, adresais bei apsipirkimų modeliais. Kompanijų susijungimas aršiai kritikuotas privatumo organizacijų dėl „Double Click“ sukurtų asmenų profilių susiejančių tikrus vardus ir adresus su jų internetiniais ir fiziniais pirkimais. Privatumo šalininkai pasiekė profiliavimo atidėjimo iki valstybės ir industrijos bendro sprendimo, kai išspręsti privatumo problemą. (Rosen, 2000a).

Roseno (2000b) teigimu, tos pačios technologijos, leidžiančios parsisiųsti skaitmenines knygas, žurnalus, muziką ir knygas, tai pat įgalina leidėjams, įrašų studijoms ir kitoms pramogų verslo kompanijoms stebėti ir įrašinėti savo klientų naudojimosi internetu istoriją. Ateityje, įvairias medijas sujungiančios technologijos, gali kartu būti ir efektyviausiomis sekimo priemonėmis. „Globalūs išskirtiniai identifikatoriai (GUID³⁶) suteikia galimybę susieti kiekvieną dokumentą, elektroninio pašto žinutę ar paskelbtą pokalbį su tikra tapatybe žmogaus, kuris jį siuntė.“ (Castells, 2000:175). Kiekvienas dokumentas, gali būti identifikuotas ir nurodyti kompiuterį, kuriame buvo sukurtas.

Pasinaudodamos komercinių interneto kompanijų atradimais, vyriausybės taip pat pradėjo stebėjimo programas. Sekimui panaudojamos ir tradicinės priemonės, ir naujos technologijos. Kaip teigia, Prancūzijos vyriausybės agentūros, bendra Amerikiečių ir Britų programa „Echelon“ performuota į pramoninį šnipinėjimą, naudojanti elektroninių pranešimų perėmimą, telekomunikacijų trukdžius bei slaptą pasiklausymą. „„Naujasis stebėjimas“ yra decentralizuotas, įprastas, besiplečiantis globaliai ir turi didesnę galimybę turėti konvergencijos įtaką viešajai politikai.“ (Bennet, 1997:103). Kitas Manuelio Castellso pateiktas valstybinės sekimo programos pavyzdys – Federalinio tyrimų biuro

³⁶ Angl. GUID – globally unique identifier

„Carnivore“. Ši programa, panaudodama interneto paslaugų tiekėjus, dokumentuoja elektroninio pašto naudojimą.

Elektroninis sekimas internete artėja prie kritinės ribos. „Vyriausybės gauna lengvą prieigą prie informacijos kas su kuo gyvena, o tai veikia balsavimų galia ar gerovės teises. Tuo tarpu komercinės agentūros nesusilaukia pasipriešinimo, analizuodamos finansinę vartotojų padėtį ir kiekvieno namo pasirinktoje gatvėje gyventojų preferencijas.“ (Lyon, 1994:16). Technologijos, griaušančios privatumą ir anonimiškumą sukurtos internetinių įmonių, laikančių save liberaliomis. Panaudodamos šias technologijas, vyriausybės plečia sekimo ribas, naikindamos liberalumą, įdiegtą tinklo kūrėjų interneto pradžioje. Tačiau istorija yra linkusi kartotis. Tikėtina, jog jau formuojasi nauja laisvės kovotojų karta, kuri efektyviau priešinsis sekimui internete.

Naujo šimtmečio pradžioje, pasaulio valstybės susidūrė su nauju pavojumi. Ši grėsmė pavadinta „kibernetiniu nusikaltimu“. Kompiuterių tinklas dar nebuvo pasiruošęs naujo tipo atakoms. Vis išmanesniu būdu plintantys virusai, dažnos kompiuterių įsilaužėlių atakos, programinės įrangos vagystės bei konfidencialios informacijos ar banko duomenų nutekimas – internetinio saugumo pažeidimų kasdienybė. Milijardai dolerių skiriami internetiniam saugumui situacijos beveik nekeičia. Esminė tinklo silpnybė – priklausymas nuo silpniausiai apsaugotos grandies. Įsilaužus į prasčiausiai apsaugotą mazgą atidaromi keliai į visą tinklą.

Kibernetinių nusikaltimų poveikis realiam asmenų gyvenimui yra perdėtas. Tačiau, nesaugumo jausmas naudojantis tinklu neturėdamas aiškios įtakos realiame gyvenime, skaitmeninėje erdvėje gali reikšti galios praradimą. Nuo vietos nepriklausomi įsilaužimai į pasaulinį kompiuterių tinklą atskleidė tradicinės, teritorija apribotos politikos galimybių ribotumą. Vyriausybės nebeturi galios sustabdyti gyventojus pasiekiančių valstybei nepriimtinių informacijos srautų.

Prarastą valstybinį dominavimą išlaikyti leidžia informacijos kontrolė. Dėl to įtakingos valstybės buvo priverstos susivienyti ir kartu kurti naują globalios politikos erdvę. Naujai sukurti valstybių tinklai leido dalijantis valstybių narių suverenitetu atgauti dalį politinės kontrolės. „G-8 klubo susitikimas Paryžiuje, 2000-ųjų metų birželį, vestas puolimas, pakartotas Europos tarybos, kaip susirūpinimas, suvažiavime prieš kibernetinį nusikalstamumą, kurį su globalių programinės įrangos kompanijų pagalba rengė Europos valstybių saugumo agentūros – iki tol didžiausius padarinius sukėlęs, visapusiškas bandymas valdyti komunikaciją Internetė“ (Castells, 2000:178). Bandymai susigrąžinti politinę kontrolę pažabojant internetą, palaikyti daugelio pasaulio vyriausybių. Vyriausybės siekia uždrausti šifravimo technologiją ir privatumą suteikiančią programinę įrangą, atimdami iš piliečių galią patiems apsiginti skaitmeninėje erdvėje. Interneto tiekėjai tampa įpareigoti palaikyti priemones įgalinančias klientų sekimą ir atitinkamoms valdžios agentūroms pareikalavus nurodyti vartotojų tapatybę. Naudojama

metodika praplečia valdžios galimybes sekti, suteikiant internetui skaidrumo, tačiau aukojamas privatumas ir laisvė. Interneto kontrolė, keičiant interneto prieigos taškus ir naudojant specialius sekimo protokolus, galimai pavėluota. Nauja interneto architektūra tampa tradicinės valstybės galios formos įrankiu.

Pasisavindamos elektroninę erdvę, valstybės turi sumokėti atitinkamą kainą. Reikiama įtaka pasiekiami valstybėms susijungus į globalius tinklus ir galia dalinantis bendrai. Taigi prarandamas atskirų valstybių suverenitetas. Taip pat prarandama laisvė, daryti nepriklausomus sprendimus. Valdymo tinklas gali veikti tik visoms narėms laikantis bendrų standartų. Veikimas kartu suteikia tinklui galią. Tarptautinės politikos idėja – pasitelkti bendradarbiavimą efektyvesniam informacijos rinkimui. Kitą vertus, tinklui priklausančios valstybės įgauna naujų galių, veikti kitų valstybių jurisdikcijose. Naudodamasi informaciniu tinklu, valstybė gali rasti ir kontroliuoti bet kur esančius piliečius įgalinant represijų panaudojimą. Nors įstatymai ir suteikiamos laisvės įvairiose valstybėse skiriasi, surinkta informacija informacinio tinklo narėms skelbiama standartizuota, pagal bendrus tinklo susitarimus. Informacijos srautus stebint įvairioms valstybių agentūroms, informacijos rinkimas gali pažeisti žmogaus teisę būti saugiam ir turėti žodžio laisvę.

Kasdienėms žmogaus veikloms esant atskirtoms nuo nuomonės skelbimo viešojoje erdvėje, žodžio laisvė leido vystytis nevaržomai komunikacijai. Informaciniame amžiuje, didelę gyvenimo dalį sudaro veiklos, atliekamoms tinkle. Kaip teigia Castellsas, „... dauguma ekonomikos socialių ir politinių veiklų, iš tikrųjų, yra virtualios ir gyvos sąveikų mišinys“ (Castells, 2000:180). Buvimas nuolat stebimu skatina savojo supratimo perskyrą tarp realybėje esančio savęs ir cenzūrai paklūstančio savo avataro³⁷. Tačiau pats sekimas tinkle tiesioginės įtakos asmeniui neturi. Žmones veikia aiškių normų, kuriomis turėtų remti savo veiklą, ar pasekmes nusižengus nusakančių taisyklių nebuvimas. Daugybė vyriausybinių agentūrų stebi kiekvieno asmens elgseną kurdamos kiekvieną gyvenimo sritį apimančias duomenų bazes. Šiuolaikinę valstybę Manuelis Castellsas pavadina autoritarine. Šiuo kontekstu sekimas gali tiesiogiai paveikti visuomenės gyvenimą. Virtualios erdvės stebėjimo ir interneto kontrolės sistemai galutinai išsivysčius, laisvė ir galimybė rinktis gali visai išnykti.

Vienos svarbiausių institucijų kovoje už laisvę, laisvosios įmonės, prisidėjo ir prie sekimo sistemų kūrimo. Tokių įmonių pagalba rasti būdai, kaip valstybė gali įsiterpti tarp vartotojų ir interneto. Pasitelkus į pagalbą interneto paslaugų tiekėjus, įtaka internetui tapo reali. Informacinių technologijų firmos, padėdamos vyriausybei, siekia savų tikslų. Pirmiausia, „dot.com“³⁸ kompanijos, kad galėtų gauti ir parduoti klientų informaciją, turi apeiti privatumą. Norėdamos užtikrintumo, jog internetu paremtoje ekonomikoje bus laikomasi nuosavybės teisių, kreipiasi pagalbos į valdžią. Informacinės ekonomijos

³⁷ Avataras – žmogaus reprezentacija internete, dirbtinė asmenybė.

³⁸ Dot.com – kompanija, kuri didžiąją dalį savo verslo atlieka internete.

pagrindinė, pilną nešanti sritis – intelektualinės nuosavybės teisės. Leidykloms ir medijų kompanijoms, valstybės įsikišimas kainų santykio tarp informacinės ir gamybos ekonomikų, palaikymui - būtinas. „Autorinės teisės įsako kitiems gerbti jų saugomojo teises, prieš naudojant jo nuosavybę; patikimos sistemos prieigą suteikia prieigą tik laikantis šių teisių.“ (Lawrence, 2006:179). Informacija tampa preke orientuota į brangiausiai mokančius pirkėjus. Todėl išnyko santykis tarp leidimo viešai naudotis ir gamybos skatinimo. Interneto prieiga ir kontrolė informacijos gaminimo kompanijoms reikalinga, kaip priemonė sustiprinti saugumą. Todėl šios kompanijos padeda vyriausybei kurti kontrolinės programinės įrangos architektūrą. Informacijos nuosavybės teisių siekiama aukojant galimybę viešai ši informacija naudotis. Prisdengdamos saugumu, vyriausybės ir kompanijos šalindamos privatumą riboja laisvę.

Internetu besinaudojančių paprastų vartotojų bendravime išsakoma idėja, jog vyriausybės nepadedą užtikrinti laisvės. Tačiau istoriškai, būtent institucinė demokratija priešakinėse linijose kovojo su tironija. Valdžios nepasitikėjimas piliečiais, išreiškiamas rinkimų metų naudojant įvairias agitacines priemones rinkėjų balsams gauti. Abipusis žmonių ir valdžios nepasitikėjimas, vienas kitu lemia kovą dėl interneto laisvės. Paprastiems žmonėms, tai kova siekiant išlaikyti naująją galimybių erdvę jų galioje. Vyriausybėms internetas – kontrolės sistemos spraga, kurią reikia ištaisyti.

Galima įsivaizduoti ir kitokį informacijos amžiaus scenarijų. Internetas galėtų būti terpė stebėti vyriausybę, o ne paprastus piliečius. Tai galėtų būti informacijos, įsitraukimo, kontrolės ir sprendimų įrankis. Stebimi valdžios sprendimai, o ne privatūs piliečių gyvenimai užtikrintų skaidrumą. Esant tokiam kontekstui, būtų galima valdžiai suteikti tam tikrą, ribotą galią kontroliuoti piliečių ydingų savybių reiškimąsi internete. „Jei valdžia nenustos bijoti savo žmonių, taigi ir interneto, visuomenė vėl ims priemonių ginti laisvę, taip vėl pažymės stulbinančią istorijos savybę kartotis.“ (Castells, 2000:185).

3. Politika interneto amžiuje

3.1 Valstybė tinklaveikos visuomenėje

3.1.1 Nacionalinė valstybė globalizacijos kontekste

Valstybė – tai valdymo būdas, nusakantis politinės bendruomenės gyvenimą valdant vienai valdžios sistemai. Nacionalinės valstybės suvokimui Castellsas naudoja Giddenso suformuotą apibrėžimą: „Nacionalinė valstybė, egzistuojanti tarp kitų nacionalinių valstybių, yra visuma valdymo formų, turinčių administracinį monopolį teritorijai su nustatytais ribomis (sienomis). Jos valdžią sankcionuoja įstatymas ir vidaus bei išorės prievartos priemonių tiesioginis valdymas.“ (Giddens, 1985:121). Nacionalinę valstybę Giddensas palygina su galios rezervuaru. Castellsas pateikia analizę, kaip Giddenso konceptualizuotą nacionalinę valstybę veikia istorinis virsmas.

„Kapitalistinei valstybei būdinga tai, kad ji perima socialinį laiką ir erdvę, nustato laiko ir erdvės šablonus bei monopolizuoja laiko ir erdvės organizavimą. Valstybės veikimo dėka jie tampa dominavimo ir galios tinklais. Šiuo atžvilgiu moderni tauta yra valstybės produktas“ (Poulantzas, 1978:99). Tačiau interneto amžiuje įvyko pokytis. Valstybės praranda laiko ir erdvės kontrolę veikiantiems globaliniams srautams. Priešinant nacionalinės valstybės gebėjimui pagrobti istorinį laiką, naudojant tradicijas bei nacionalinį tapatumą, iškyla daugybė savų tapatumų kuriančių, nepriklausomų subjektų³⁹. Valstybės bando įtvirtinti galią pasauliniu mastu. Šiam tikslui įgyvendinti kuriamos globalios institucijos. Jos lemia valstybės suvereniteto nuosmukį. Teisėtumą gražinti bandoma įgyvendinant administracinės valdžios decentralizavimą. Įkuriami vietos ir regionų valdžios lygmenys skirti artimesniam piliečių ir valdžios santykiui. Tuo pačiu stiprinamas abejingumas nacionalinės valstybės atžvilgiu. „Taigi nors visame pasaulyje klesti globalus kapitalizmas ir sklinda nacionalistinės ideologijos, nacionalinė valstybė – tokia, kokia ji susiformavo moderniaisiais laikais – praranda galią, tačiau ne įtaką, o tai yra esminis dalykas.“ (Castellsas, 2006:290).

Castellsas išskiria du naujausių laikų pasaulį keičiančius veiksnius – globalizaciją ir informacionalizmą. „Informacionalizmas yra žmogaus informacijos apdorojimo gebėjimų praplėtimu ir mikroelektronikos revoliucijos, programinės įrangos bei genetinės inžinerijos įgalinta komunikacija paremta technologinė paradigma.“ (Castells, 2004:11). Dvidešimto amžiaus pabaigoje, informacionalizmo dėka iškilo ir nauja, socialinė žmonių veiklos organizavimo forma – tinklaveikos visuomenė. Remiantis Giddensu, globalizacija yra „Pasaulinių socialinių santykių, kurie jungia tolimas vietas stiprinimas taip, jog vietiniai įvykiai yra konstruojami įvykių, kurie nutinka už daug mylių ir atvirkščiai“ (Giddens, 1990:64). Informacionalizmo ir globalizacijos veiksniai formuojami

³⁹ Subjektams apibūdinti Castellsas naudoja Touraine'o apibrėžimą: „Subjektu aš vadinu troškimą būti individu, kurti asmeninę istoriją, įprasinti visą individualaus gyvenimo patyrimų sritį...“ (Touraine,1995:29-30).

technologijos, turto ir galios tinklų. Jie lemia komunikacijos potencialo, kultūrinio kūrybingumo ir gamybos našumo augimą, tačiau paaukvoja visuomenės teisiškumą. Istorijos tempo greitėjimas ir kompiuterių tinkluose abstrahuojama galia griaua nusistovėjusius politinio atstovavimo ir socialinio valdymo mechanizmus. Pasak Castellso, „Instrumentinę nacionalinės valstybės galią iš esmės pakirto pagrindinių ekonominės veiklos formų globalizacija, medijų ir elektroninės komunikacijos globalizacija, nusikalstamumo globalizacija, socialinio protesto globalizacija ir tarptautinio terorizmo pavidalu besireiškianti maišto globalizacija.“ (Castells, 2006:291)

Svarbus valstybės galios įtvirtinimo įrankis – informacijos ir pramogų valdymas. Interneto amžiuje ši, valstybei reguliavimo ir kontrolės galimybes suteikianti medijų ir komunikacijos sritis susiduria su naujais iššūkiais. Castellsas išskiria tris vienas nuo kito priklausomus iššūkius: technologijų lankstumo ir paplitimo; globalizacijos ir jungtinės nuosavybės; medijų savarankiškumo ir įvairovės.

Technologijų pažanga lėmė komunikacijos formų įvairovės atsiradimą, medijų susijungimą suformuojant skaitmeninį hipertekstą bei palydovinių stočių ir kompiuteriniu ryšiu grįstos komunikacijos išsilaisvinimą iš kontrolės. Taip sugriautos tradicinės valstybės, naudotos priežiūros formos. Pastebėjęs telekomunikacijų technologijų pažangos ir kabelinio ryšio kuriamą transliavimo galią, verslas sutelkė kapitalą savo pozicijoms medijų industrijoje palaikyti. Būtent ši industrija įgalino disponavimą kultūrine, ekonomine ir politine galia vienu metu. Sutapatinusi medijų liberalizavimą ir technologinę modernizaciją, simbolinė politika stipriai prisidėjo prie pozityvios elito nuomonės apie naująją medijų sistemą kūrimo. (Vedel ir Dutton, 1990).

Reklamos industrija yra medijų verslo ekonominis pamatas. Dėl šios priežasties, siekdamas išlaikyti kuo platesnę auditoriją ir patrauklumą klientams, medijos siekia kurti nepriklausomumą nuo politinių pakraipų. „Nors valstybės vis dar turi įtakos medijoms, tačiau yra praradusios didžiąją dalį galios – išimtis tik tos medijos, kurias tiesiogiai kontroliuoja autoritarinės valstybės“ (Castells, 2006:304). Valstybei pripažinusiai šį nepriklausomumą demokratijos įrodymu, tenka susitaikyti su pasekmėmis. Kiekvienas bandymas įvesti medijų kontrolę, piliečių suprantamas, kaip kėsintis į jų laisvę. Castellsas pastebi, jog būtent todėl, net autoritarinėse valstybėse pralaimima kova dėl medijų. Tobulėjant galimybei skleisti informaciją ir vaizdus per televiziją, vaizdajuostėmis ar internetu, naujienu kontrolės bandymai tampa mažai efektyvūs. Taip pat atkreipiamas dėmesys į vietinių medijų plėtojimąsi. Naujųjų ryšio technologijų skatinamos vietinės medijos kuria glaudžius ryšius su konkrečiomis žiūrovų auditorijomis. Dėl šios priežasties išvengiama į televizijos tinklus ir pagrindinius laikraščius orientuotos valstybės kontrolės. Kaip teigia Castellsas „Lanksčiasias ryšio technologijas naudojančių vietinių ir regioninių medijų politinio savarankiškumo didėjimas yra toks pat svarbus procesas viešajai nuomonei formuoti, kaip ir medijų globalizacija“ (Castells, 2006:305). Pasaulinės medijų bendrovės moka už galimybę užimti tam tikras rinkos nišas atsižvelgdamos į regioninių medijų auditorijų specifiką. Dėl šios

priežasties daugelis vietinių medijų politinio išsilaisvinimo ir medijų globalizacijos procesų aspektų sutampa.

Komunikacijos elektroninėje erdvėje priešinimasis nacionalinės valstybės kontrolei – naujos, viršteritorinės komunikacijos eros pradžia. (Mansell, 2002). Interneto amžiuje, viena svarbiausių problemų su kuria susidūrė valstybė – nesukontroliuojami ir valstybės teritorinėmis sienomis neapribojami srautai, komplikuojantys nelegalios informacijos skleidėjo patraukimą baudžiamojon atsakomybėn. Ribotos techninės galimybės sąlygoja ex post facto⁴⁰ cenzūros ir bausmių naudojimą, o ne prevencinių priemonių paiešką. Kitą vertus, Castellsas pastebi, jog net ir radus veiksmingas išorinės informacijos srautų patikros priemones, jos sumažintų tinklo diapazoną. Dėl šios priežasties vartotojai prarastų galimybę gauti dalį naudingos informacijos. Taip pat sumažėtų tinklo intensyvumas bei sąveikumas. Siekdamas sumažinti tinklo diapazoną, visos valstybės prisijungusios prie tinklo turėtų sutarti dėl temų, kurias norima uždrausti ir įdiegti bendrą stebėjimo sistemą. Demokratinėse valstybėse šie veiksmai galimai būtų palaikyti nekonstituciniais ir susilauktų protestų. Pasak Castello, „Apskritai, medijų ir elektroninio ryšio globalizacijos ir lokalizacijos procesas prilygsta informacijos denacionalizavimo bei deetativavimo procesui.“ (Castells, 2006:306).

Kitas veiksnys lemiantis nacionalinės valstybės griūtį – nusikalstamumo globalizacija. Daugeliu atžvilgių šis procesas paralyžiuoja valstybę ir keičia jos valdymą. „Nauji yra organizuoto nusikalstamumo globaliniai saitai jų poveikis tarptautiniams santykiams – tiek ekonominiams, tiek politiniams, - nes būtent toks yra kriminalinės ekonomikos mastas bei dinamika.“ (Castells, 2006:307). Valstybę destabilizuoja gilus tarptautinio nusikalstamumo įsiskverbimas į nacionalinius kontekstus. Kaip visos kriminalinės ekonomikos šaltinį Castellsas nurodo pinigų šaltinį. Be jo kriminalinė veikla nebūtų pelninga ir negalėtų būti globali. Dėl pinigų plovimo, kriminalinė ekonomika yra susijusi su pasaulinėmis finansų rinkomis ir net sudaro nemažą jų dalį. Nelegalaus, išplaunamo kapitalo srautai atsideria apyvartoje sparčiau ir lanksčiau nei pramonės šakose, nes nesusekami jie gali likti tik nuolat judėdami. Pastebimas trejopas nusikalstamumo globalizacijos procesų valstybėms daromas poveikis. Pirmiausia, valstybės valdymas trikdomas nelegaliais veiksmais darant įtaką valdžiai. Kriminalinės organizacijos dažnai siejamos su korupcija, nelegaliu politikų ar politinių partijų finansavimu ir grasinimais – kenkiančiais visai valstybės struktūrai. Taip pat, poveikis reiškiasi valstybių tarptautinių santykių priklausomybė nuo to, kaip joms sekasi bendradarbiauti kovoje su kriminaline ekonomika. Trečiasis poveikis pastebimas augančios nelegalių finansų srautų įtakos, gebėjime skatinti ar destabilizuoti nacionalinę ekonomiką. Daugelyje šalių ir daugelyje sričių vykdant ekonominę politiką privaloma atsižvelgti į šį nenusipėjimą veiksnį.

⁴⁰ lot. po veiksmo, įvykio ar fakto nutikimo

Visų formų globalizacija riboja nacionalinės valstybės suverenitetą. Castellsas pastebi, jog tai vyksta tuo pačiu metu, kai valstybės galios reiškimasis tarptautiniu mastu daugiašališkai ribojami užsienio ir globalios viešosios politikos bei gynybos srityse.

3.1.2 Nacionalinių valstybių tinklai

Castellsas atkreipia dėmesį, jog laikotarpiui po Šaltojo karo būdingas nacionalinių valstybių daugiašalės tarpusavio priklausomybės didėjimas. (Falk, 1995). Trys šį procesą lemiantys veiksniai: dviejų galingų valstybių valdomų karinių blokų susilpnėjimas ar iširimas; naujų technologijų sąlygotas karo pramonės pokytis; ir socialinis, globalios pilietinės savimonės paskatintas esminių grėsmių žmonijai globalumo suvokimas. Sovietų sąjungos žlugimas, kartu reiškė ir pagrindinio daugumos nacionalinių valstybių strateginius ryšius su dviem supervalstybėms stabilizavusio įrankio praradimą. „Naujoji globalaus, kolektyvinio saugumo sąvoka, pirmą kartą pavartota Persijos įlankos karo metu, kai visiems iškilo grėsmė netekti priėjimo prie naftos išteklių Viduriniuose Rytuose, žymi simbiotinį ryšį tarp stipriausių karinių pajėgų (JAV ir JK profesionalių kariuomenių), operacijų finansuotojų (pirmiausia Japonijos, Vokietijos ir arabų princų) ir retorinių pareiškimų civilizuoto pasaulio vardu.“ (Castells, 2006:309). Naujieji aljansai tampa trapios pasaulio tvarkos saugotojais. Nacionalinės valstybės išipainioja į formą keičiantį interesų ir derybų tinklą, prarasdama savarankiškumą veikti tarptautinėje arenoje. (Keohane, 2002). Kaip rašo Josephas Nye, „Kad pasiektų, ko trokšta, dauguma valstybių, tarp jų – ir Jungtinės Valstijos, įsitikina, jog turi koordinuoti savo veiklą. Vienašalis veikimas tiesiog negali duoti gerų rezultatų sprendžiant iš esmės daugiašales problemas.“ (Nye, 2002:105). Pagrindinės pasaulio problemos skatina formuoti daugiašalią užsienio politiką. Daugišališkumo siekimui atsvarą sudaro kai kurių valstybių siekis išlaikyti suverenitetą ir formuoti daugiašališkumą pagal savo vienašalius interesus.

Kitas veiksnys, griauantis nacionalinių valstybių sugebėjimą veikti vienai – karinės technologijos pokyčių sparta. Elektronikos ir ryšio technologijos – neatsiejama moderniojo karo dalis. Dabartinis istorinis tarpsnis išsiskiria technologijų pokyčio sparta. Kariuomenei siekiant išlaikyti gebėjimą kovoti su kita kariuomene, svarbu tobulinti ir ginkluotę. „Šiuolaikine ginkluote neaprūpinto kariuomenės apskritai nėra kariuomenės, o užsimaskavusios policijos pajėgos.“ (Castells, 2006: 311). Besikeičiančios karinės technologijos lemia profesionalios kariuomenės poreikį. Naujiems ginklams ir ryšio sistemoms reikalingi asmenys mokantys jais naudotis. Dėl šios priežasties pranašumą įgauna technologiškai išsivysčiusios šalys. Nacionalinė valstybės tampa priklausomos nuo technologijų tiekėjų. Priešingai nei ankstesniais istorijos etapais, nė viena valstybė nesugeba visos reikiamos karo įrangos pasigaminti pati. Naujų regionų industrializavimas, sunkiai kontroliuojami mokslinės bei technologinės informacijos srautai ir nelegali prekyba skatina biologinio, cheminio ir branduolinio karo pradžios galimybę. Net ir vykdydamos tradicinius karo veiksmus, nacionalinės valstybės tampa priklausomomis nuo naujausių

technologijų. Taip pat valstybės gali naudotis masinio naikinimo ginklais, kaip priemone atbaidyti stipresnes valstybes nuo galimo puolimo. Siekis, užkirsti kelią masinio naikinimo ginklų patekimui į netinkamas rankas, verčia valstybes veikti daugiašališkai. Naujoms valstybėms įsigijus šiuos ginklus, siekdama išvengti vietinių politinių susidūrimų, įsikišti privalo globali saugumo sistema. „Tai sukuria sudėtingą, painų įvairių griaunamos galios lygmenų, kontroliuojančių vienas kitą per ad hoc susitarimus ir nusiginklavimo bei nusišalinimo nuo karinių veiksmų derybinius procesus, tinklą.“ (Castells, 2006:312). Tokiame tinkle nėra viena nacionalinė valstybė nėra laisva, nes apsiskaičiavimas ar perdėtas pranašumo demonstravimas gali turėti katastrofinių pasekmių. Šiame kontekste, nacionalinei valstybei svarbu apriboti naudojamą karinę galią.

Sprendžiant globalias aplinkosaugos problemas, nacionalinė valstybė susiduria su savo galios bei teisėtumo ribotumu. Išaugusi kompiuterio informacijos apdorojimo galia leidžia stebėti tikruosius gamtos naikinimo bei šio naikinimo poveikio žmogui mastus. Pavienės valstybės nėra pajėgios spręsti globalias aplinkosaugos problemas. „Valstybių bandymai telkti jėgas dažniausiai baigiasi tarptautiniais šou bei iškilminga retorika, o ne realiu bendrų veiksmų planų įgyvendinimu.“ (Castells, 2006:313). Castelsas pastebi, jog nors nacionalinių valstybių pirmenybė teikiama savo specifiniams interesams, o ne viešųjų gėrybių saugojimui, jos politinė institucinė galia silpsta. Piliečiai pastebi valstybės neįgalumą spręsti svarbiausių žmonijos problemų. Dėl šios priežasties nacionalinės valstybės dirba iš vien siekdamos sukurti naują viršnacionalinę valdymo formą.

Globalus valdymo, kaip bendro suvereniteto, kuriuo naudojasi visos tinklo valstybės įgyvendinimo galimybės dažnai vertinamos kritiškai. Toks valdymas suprantamas, kaip priemonė skirta įgyvendinti nacionalinių valstybių veiksmų planus ir interesus. Nacionalinės valstybės ir jų elitai kelia abejonių globalaus valdymo įgyvendinimo galimybėmis. Nacionalinė valstybės ir jų elitai pernelyg saugo savą suverenitetą. Taip pat, remiantis viešosios nuomonės apklausomis, mažai tikėtina, jog kurios nors šalies piliečių dauguma sutiktų integracijai į viršnacionalinę federacinę valstybę. (Orstrom Moller, 1995).

Slopstant valstybių gebėjimams susidoroti su globalinėmis problemomis, pilietinės visuomenės perima globalios pilietybės atsakomybes sau, pradėdamos steigti tarptautines humanitarines nevyriausybinės organizacijas. Pasak Castellso, šios organizacijos „... tapo svarbiausiomis žaidėjomis, dažnai pritraukiančiomis daugiau lėšų, veikiančiomis efektyviau ir pelnančiomis daugiau teisėtumo negu vyriausybės remiamos tarptautinės iniciatyvos.“ (Castells, 2006:315). Globalaus humanitarizmo perkėlimas į privatųjį sektorių, kelią abejones nacionalinės valstybės būtinumu. Spręsdamos pagrindines globalias problemas nacionalinės valstybės dalijasi suverenitetu, kartu tapdamos politinių institucijų tinklo dalimi. Šio proceso metu paaukojus valstybės galią, mainais gaunama galimybė išlikti. Kaip priežastį Castellsas pateikia konfliktams, deryboms ir vienijimosi procesams išiekvuojamos politinės

energijos dalį, kuri turėtų būti sutelkta galutiniam produktui. Todėl valstybės prarandą intervencinę galią ir pakliūva į komplikuoatą situaciją, kai jos nebesugeba veikti savarankiškai, o mėgindamos veikti kartu jaučiasi paralyžiuotos. Taip pat tarptautinėms institucijoms būdingas didesnių įgaliojimų nei jas sudarančių valstybių įgavimas. Kartu šios industrijos įkuria globalinę biurokratiją. Didėjanti viršnacionalinių konsorciūmų įtaka nėra nacionalinės valstybės žlugimo įrodymas. Nacionalinė valstybė išlieka, tačiau tam paaukojama dalis jos suvereniteto.

3.1.3 Nacionalinė valstybė ir tapatumas

Castello teigimu, moderniaisiais laikais nacionalinę valstybę sukūrė valstybė (ne tauta). (Gellner, 1983) Tautai įsikūrus tam tikros valstybės kontrolės prieglobstyje, pradėtos kurti kultūrinės bei socialinės sąsajos bei bendros ekonominės ir politinės domėjimosi sritys. Netolygus kultūros, socialinių interesų ir teritorijų atstovavimas nacionalinėje valstybėje tapo valstybės institucijų darbu, prioritetu laikančiu besikuriančio elito sluoksnio ir šio sluoksnio kuriamo tinklo interesus. Institucijų teritorinį skaidymą Castellsas pateikia, kaip priežastį įgalinančią valstybės gebėjimą valdyti mažumos interesų vardu. Regioninių, tautinių ir kultūrinių mažumų galia lieka žemesniuose valdymo lygmenyse - vietovėse, kuriose jos gyvena. „Kiekvienos bendruomenės ir kiekvieno regiono socialiniai susivienijimai ir jų politinės išraiškos formos pasižymi sava specifika, atitinkančia egzistuojančius vietinius ar regioninius galios santykius, teritorijos istoriją bei savitą jos ekonomikos sistemą.“ (Castells, 2006:318). Elito interesų pusiausvirai išsaugoti naudojamas galios susivienijimų skirstymas pagal teritorijas ir bendruomenes. Vietinėms bendruomenėms ir nacionalinėms valstybėms tarpininkauja regioninio lygmens socialiniai veikėjai. Jie keičia turimą galią į narystę valstybinio lygmens dominavimo struktūrose. Šiose struktūrose veikia valstybinio ir globalaus elito interesai.

Regionų valdžios struktūros įkuriamos decentralizuojant valstybės galią. Šios valdžios struktūros yra kultūrinių tapatumų formos išraiškos bei valstybės ir pilietinės visuomenės sąlyčio taškai. Net ir turėdamos absoliučią galią savo teritorijoje, jos tik retais atvejais įtraukiamos į elito sluoksnius, kurie valdo nacionalinę valstybę. (Rokkan ir Urwin, 1982). Tinklaveikos visuomenėje socialiniai tapatumai skaidosi ir iš naujo grupuojasi rekonstruotų tapatumų pavidalu. Šie naujai sukonstruoti tapatumai nacionalinei valstybei diktuoja visuomenėje vyraujančius iššūkius, reikalavimus ir pretenzijas. Valstybei nesugebant vienu metu atsakyti į gausybę reikalavimų kyla Jurgeno Habermaso nagrinėta „įteisinimo krizė“⁴¹ arba Richardo Sennetto analizuotas „valstybės veikėjo žlugimas“⁴² (1978). Įteisinimo krizė sprendžiama decentralizuojant dalį valdžios į regionines politines institucijas. Šį procesą skatina regionų

⁴¹ Remiantis Habermaso idėja, politinei sistemai reikalinga kuo labiau paplitusi, masinė lojalumo įvestis. Išvestį sudaro suvereniai įvykdyti administraciniai sprendimai. Įteisinimo krizė – tai įvesties krizės forma. Ji yra tiesioginė tapatumo krizė. „Ji prasideda ne keldama pavojų sistemos integracijai, o kaip rezultatas kylanti iš fakto, jog valdžios planuojamų užduočių įgyvendinimas verčia abejoti depolitizuotos viešosios erdvės struktūra, kas sąlygoja formaliai demokratišką, privačių autonominių gamybos priemonių dispozicijos saugojimą.“ (Habermas, 1988:46).

⁴² Castellsas tai įvardija, kaip „... demokratinio pilietiškumo pamatinės figūros žlugimą.“ (Castells, 2006:319).

ir tautinių mažumų grupių savybės užsitikrinti atstovavimo vietas regionų lygmens valdyme. Kitą vertus valstybinės valdžios struktūros daugiau dėmesio skiria strateginių iššūkių sprendimui, teisėtumą atkuriančią ryšių su piliečiais funkciją palikdami vietinėms valdymo grandims. Tokia decentralizacija įgalina plėtos strategijas, suteikiančias galią regionų valdžios struktūroms varžytis su valstybėmis, kurioms priklauso.

Atrenkamasis visuomeninis tapatumo įtvirtinimas veikia visuomenės ir valstybės dinamiką. Net jei šis poveikis ir nėra tiesioginis. Kitą vertus ne visi tapatumai priimtini vietos valdžios institucijose. Viena teritorijų skirstymo atliekamų užduočių – laikantis visuotiniu lygybės principu jo organizavimą įgyvendinti netolygiai. Castellsas šią situaciją iliustruoja pavyzdžiu: „Vargingų etninių mažumų sutelktis Amerikos miestų getuose ar Prancūzijos banlieues izoluoja socialines problemas erdvėje, sumažindama jiems prieinamų viešųjų išteklių apimtį, tačiau leisdama išlaikyti vietinį savarankiškumą“. (Castells, 2006:322). Pastebima dvilypis šio, vietinio ir regioninio savarankiškumo veikimas. Pirmoji perspektyva – tapatumo formų ir teritorijos elito sluoksniu stiprinimas, ir socialinės atskirties grupių, kurioms nėra atstovaujama ar kurių problemos nelaikomos tiek pat svarbiomis, izoliacija. Šiame kontekste gali vykti du vienas nuo kito besiskiriantys procesai. Pirmasis – tapatumo grupių galios vietos institucijose panaudojimas socialinio ir demografinio tapatumo pamato plėtojimui. Antrasis – vietos bendruomenių gynybinis savų institucijų steigimas didinant šios socialinės grupės atskirtį.

Kovodama su įteisinimo krize, nacionalinė valstybė daugiau galios ir resursų suteikia vietos ir regionų valdžios struktūroms. Dėl šios priežasties nukenčia jos gebėjimas palaikyti skirtingų tapatumų ir socialinių grupių atstovavimo nacionaliniu lygmeniu tolygumą. Tai lemia didėjančią visuomenės spaudimą. Galios decentralizavimas trikdo nacionalinės valstybės gebėjimą reaguoti į spaudimą ir silpnina atstovaujamojo vaidmens teisėtumo įvaizdį atskirties grupių atžvilgiu. Todėl mažumos prieglobsčio ieško nevyriausybinėse savitarpio paramos struktūrose. (Trend, 1996). Teisėtumo atkūrimo bandymas perduodant galią į vietinį ir regioninį valdžios lygmenį, gali pagilinti esamą nacionalinės valstybės įteisinimo krizę ir paskatinti visuomenės susiskaldymą. Castellsas įžvelgia kraštutinį scenarijų, kurio metu nacionalinės valstybės nesugebėjimas atstovauti stipriam tapatumui, ar sukurti sąlygas socialinių interesų sąjungai, kuri galėtų atstovauti rekonstruotam tapatumui, galėtų lemti etniniu, religiniu ar teritoriniu pagrindu suformuotos socialinės ir politinės jėgos įsikūrimą. Naujai įkurtai jėgai nacionalinė valstybė taptų tik tapatumo reiškimo priemone. Tokiu būdu formuojasi fundamentalistinės valstybės. Nors modernizuota fundamentalizmo forma gali atrodyti, kaip nacionalinės valstybės galimybių papildymas, ji yra nacionalinės valstybės griūties pradžios požymis. Dėl savo santykio su pasauliu ar žmonėmis gyvenančiais tam tikroje valstybės teritorijoje, fundamentalizmo valstybės negalima vadinti nacionaline.,,... fundamentalizmo projektas yra globalinė teokratija, o ne nacionalinė

religinė valstybė.“ (Castells, 2006:324). Tam tikroje teritorijoje gyvenančios visuomenės požiūriu, fundamentalizmas siekia padėti atrasti Dievo tiesą, o ne atstovauti visų toje teritorijoje gyvenančių piliečių interesams. Net ir padėdamas absoliučios valstybių valdžios situacijos pagerėjimui, jis naikina nacionalinei valstybei būdingą tvarumą ir teisėtumą.

3.1.4 Nacionalinės valstybės krizė ir tinklo valstybė

Analizuodamas demokratiją, nacionalinę valstybę ir globalinę sistemą, Castellsas remiasi Davido Heldo hibridinės sistemos idėja. Heltas pastebi, jog tarptautinėje santvarkoje išlikusi suverenios valstybės sistema, tačiau tuo pat metu kuriasi ir daugialypės valdymo struktūros. Hibridinė sistema kritikuojama: „Nėra visiškai aišku, ar ji kaip nors sprendžia fundamentalias modernaus politinio mąstymo problemas, be kita ko, susijusias su tvarkos ir tolerancijos, demokratijos ir atsakomybės bei teisėto valdymo pagrindimu.“ (Held, 1991:161). Castellsas pabrėžia naujosios galios sistemos atliekamą įvairių valdžios ir galios šaltinių jungimą į visumą. Šiuolaikinė globali pasaulio politika apibūdinama, kaip nacionalinės valstybės decentralizavimas kolektyvinio suvereniteto kontekste. Tokiomis aplinkybėmis valstybei tenka naujos funkcijos: „... valstybės ima funkcionuoti, kaip tarptautinės „valstybės“ sudedamosios dalys, o ne kaip „suverenūs“ subjektai. Pagrindinėmis nacionalinės valstybės funkcijomis tampa viršnacionalinių ir subnacionalinių valdymo įrankių teisėtumo ir jų atsiskaitomybės užtikrinimas.“ (Hirst ir Thompson, 1996:171). Castellsas pastebi, jog nacionalinės valstybės tampa platesnio galios tinklo mazgais.

Nacionalinės valstybės suvereniteto praradimo priežastį galima rasti ir pačioje sąvokoje. Suverenitetas – valstybės nepriklausomumas ar savarankiškumas. Neįmanoma prarasti tik trupučio suvereniteto. Net ir išlaikiusi gebėjimą priimti sprendimus, prisijungusi prie galios tinkų, nacionalinė valstybė tampa priklausoma nuo sistemos, kuriai priklauso poveikio ir valdymo šaltiniai.

Remdamasis Giddensu, Guehenno'u ir Heldu, Castellsas teigia, jog „... visos mąstymo kryptys valstybės ir visuomenės, o sykiu ir valstybės teorijos, santykį nagrinėja tautos kontekste ir nacionalinę valstybę traktuoja kaip atskaitos tašką.“ (Castells, 2006:340). Kitą vertus, atskaitos taškas pasikeitė, todėl svarbu atkurti kategorijas, leidžiančias suprasti galios santykius. Taip pat šios kategorijos negali būti pagrįstos tautos ir valstybės sąsajos būtinybe. Svarbu pastebėti nusilpusios nacionalinės valstybės nesukontroliuojamus galios santykius. Panaudodami konkrečias tapatumo formas, šie santykiai įgauna gebėjimą kontroliuoti globalius instrumentinius tinklus. Šiame kontekste nacionalinė valstybė tampa viena iš galios naudojimo formų.

Pasak Castellso, valstybės dinamikai suvokti, tikslinga ją vertinti santykių su visuomene aplinkybėmis. Taip pat, toks santykis turėtų būti conceptualizuotas tiek, kad apimtų valstybės teritorinės diferenciacijos lygmenis. „Kiekviename teritoriniame valstybės lygmenyje reiškiasi visuma tam tikrų

socialinių interesų bei vertybių, kurie drauge sudaro tai, ką Gramscis vadino „galios bloku“⁴³, realios valstybės institucijų galios pamatu.“ (Castells, 2006:341). Valstybės teritorinės diferenciacijos atliekamos remiantis santykiu su galios bloku samprata leidžia tokį santykį analizuoti ir viršnacionalinių valdymo tinklų atveju. Regione tuo pat metu gali veikti vietiniai ir valstybės institucionalizuoti galios santykiai. Taip pat ir nacionalinei valstybei tapus globalios tinklo valstybės dalimi, atstovauja unikalus nacionalinės bendruomenės galios blokas, paklūstantis globalaus galios bloko atstovaujamų interesų logikai.

Valstybės yra priemonių sistemos, skirtos interesų ir vertybių įgyvendinimui. Kitą vertus, siekdamos palaikyti savo piliečių gyvenimų kontrolę, valstybės taip pat bando atstovauti jų interesams. Taigi, valstybės institucijų politinį stabilumą lemiantis veiksnys - teisėtumo ir dominavimo pusiausvyra. „Valstybė yra institucinė sistema, kuri, veikama įvairių socialinių veikėjų konfliktų bei derybų, turi derinti ir valdyti dominavimo ir įteisino bei plėtros ir persiskyrimo santykius.“ (Castells, 2006:343). Galios bloko ir valstybės nacionalinio lygmens santykių viršenybę prieš vietinę galios bloko sudėtį palaiko nacionalinės valstybės ir vietos valdžios hierarchija. Prisijungusi prie tinklo valstybės, valstybė tęsia dominavimo, įteisino, plėtros ir perskirstymo procesų derinimą, tačiau kita forma. Šių keturių funkcijų atlikimą sąlygoja elgesys kitų tinklo mazgų atžvilgiu. Tinklo valstybės veikimas priklauso nuo trijų procesų: individualios valstybės vykdomas savo piliečių interesų gynimas tinklo valstybėje; valstybių pusiausvyros ir galios tinklo valstybėje palaikymas; valstybės savo interesų gynimas, kitų tinklo valstybių atžvilgiu. Trimatėje politinėje erdvėje valstybė tęsia visas keturias funkcijas, kurios tampa globalaus valdymo kontekstu.

Tinklo valstybės stabilumas yra priklausomas nuo kiekvieno tinklo mazgo pasiryžimo atsisakyti individualaus suverenumo. „Kai kurių mazgų keliamas suvereniteto teisių reikalavimas, įvedantis ad hoc pataisą į neformalią tinklo valstybės konstituciją, iš esmės prieštarauja tinklo valstybės egzistavimui.“ (Castells, 2006:345). Individualioms nacionalinėms valstybės ginant savo specifinius interesus ir pradėdant derybas dėl jų su kitomis valstybėmis, tinklo valstybės krizė gali išaugti į globalaus valdymo krizę. Castellsas kelia nacionalinių interesų visumos gebėjimo valdyti globalizuotą pasaulį klausimą. Politikos teoretikai Jurgenas Habermasas ir Ulrickas Beckas siūlo visuomenės tapimą kosmopolitine valdymo sistema suprasti, kaip neišvengiamybę. Pasak Becko, kad nacionalinė valstybės nacionalinių interesų įgyvendinimas reikalauja valstybės decentralizacijos ir internacionalizacijos (Beck, 2003). Taip sugriaunamas nacionalinė valstybės modelis. Suverenitetą suprantant, kaip konkrečios valstybės pagalba sprendžiant globalias problemas, taip atstovaujant savo piliečius, jo pasiekti įmanoma tik bendradarbiaujant su kitomis valstybėmis arba įsijungiant į valstybių tinklą. Šiuo atveju suverenitetas prarandamas tik paaukojant savarankiškumą. Habermasas ir Beckas pripažįsta, jog tokia, kosmopolitinė

⁴³angl. power block

valdymo sistema gali susiformuoti tik pilietinėse visuomenėse išsivysčius kosmopolitinei kultūrai. Kaip pastebi Habermasas, „Negalima tikėti, kad vyriausybės pereis nuo „tarptautinių santykių“ prie pasaulio vidaus politikos perspektyvos, jei patys žmonės nepalaikys tokio mąstymo pokyčio.“ (Habermas, 2001:111). Remdamasis viešosiomis apklausomis Castellsas teigia, jog daugelis europiečių nenori atsisakyti nacionalinio suvereniteto, todėl kosmopolitinė valdymo sistema sunkiai įgyvendinama. Tokiai sistemai priešinasi ir Amerikos vienašališkumas. Taigi, XXI amžiuje, tinklo valstybės terpėje problemų globalizacija ir žmonių savivoka bei valstybinių interesų gynimas tolsta vieni nuo kitų.

„Trumpai tariant, tikrasis veikiantis globalaus valdymo subjektas globalizuotame pasaulyje yra tinklo valstybė, sudaryta iš nacionalinių valstybių, tarptautinių institucijų, nacionalinių valstybių asociacijų, regionų bei vietų valdžios struktūrų ir nevyriausybinų organizacijų.“ (Castells, 2006:346). Tokia tinklo valstybė atsakinga už vietinių, nacionalinių ir globalių problemų sprendimą. Ne visi tinklo mazgai turi vienodą įtaką, o šių mazgų interesai gali skirtis. Tam tikromis aplinkybėmis gali susidaryti situacijos, kai naudodamasi aukštesne organizacine padėtimi, viena tinklo valstybių narių gali įpiršti savo interesus visam tinklui. Taip pat vienašalė tinklo logika griauną trapią konkurencijos ir bendradarbiavimo pusiausvyrą, kuri yra tinklo valstybės pamatas. Vienašališkumas ardo tinklo valstybę į atskirus tinklus jų santykiuose skatindamas konfrontacinės logikos plitimą.

Paskutinį dvidešimtojo amžiaus dešimtmetį įvyko pokytis. Nacionalinė valstybė buvusi suvereniu subjektu tapo atstovaujama piliečių ir savo interesus globalios sąveikos sistemoje reprezentuojančia strategine veikėja. Jos galia pasireiškia viršnacionalinių ir subnacionalinių tinklo sąveikų kontekste. Tik bendradarbiaudamos su pasaulio ekonomiais interesais ir laikantis kapitalo srautams palankių globalių normų nacionalinės valstybės gali pasiekti ekonominio produktyvumo ir konkurencingumo. „... istorijos inercija nesunaikina nacionalinių valstybių, nes valstybės ir jų teritorijose gyvenantys piliečiai puoselėja gynybinį bendruomeniškumą kaip paskutinę išsigelbėjimo nuo globalių srautų sukuri priemonę.“ (Castells, 2006:347). Nacionalinė valstybės bendruomeniškumo propagavimas sąlygoja jos nesugebėjimą veikti globalioje galios sistemoje (ir atvirkščiai). Taip pat, Absoliučią pirmenybę teikiant nacionaliniams interesams destabilizuojami tinklai, lemiantys nacionalinių valstybių išlikimą ir gerovę.

3.2 Informacinė politika ir demokratija informacijos amžiuje

3.2.1 Politika tinklaveikos visuomenėje

Nykstančios nacionalinės valstybės ribos komplikuoja pilietiškumo sampratą. Demokratinės politikos pamatas – politinė vienybė – griaunamas plintančių bendruomeniškumo formų. Nesugebėdama suvaldyti kapitalo srautų ir užtikrinti socialinį saugumą, valstybė tampa mažiau reikalinga ir vidutiniam piliečiui. Didėjant vietinio valstybės valdymo lygmens įtakai, politinės kontrolės mechanizmai tolsta nuo globalių problemų sprendimo. Žmonės ima savo jėgomis kovoti už asmeninius interesus. Naujosios informacinės technologijos ima tiesiogiai veikti politinius ginčus ir keisti galios kaupimo strategijas.

Pasak Castellso, nors pasaulyje ir išlieka perskyra tarp politinės dešinės ir politinės kairės, visos politinės jėgos turi perleisti savo projektus ir strategijas, per tą pačią technologinę terpę. Taigi, elektroninės medijos tapo privilegijuota politikos erdve. (Volkmer, 1999). Vaizdai, garsai ir manipuliavimas simboliais tampa priemone, be kurios negalima laimėti ar pasinaudoti galia.

Castellsas teigia, jog medijų erdvė įkalino politinę komunikaciją ir informaciją. Šią situaciją sąlygojo naujų medijų plitimas ir politinės sistemos krizė. Politika yra struktūrizuojama, įforminama ir organizuojama elektroninių medijų logikos. Politikos įforminimas „įkalinant“ ją medijų erdvėje – informacinio amžiaus tendencija. Šis procesas veikia ne tik rinkimus, politikos organizavimą, sprendimų priėmimą bei valdymą, bet ir valstybės ir visuomenės santykius.

Demokratinės politikos kontekste, į valstybės institucijas patenkama tik išvysčius gebėjimą sutelkti piliečių balsų daugumą. Interneto amžiuje, daugiausia informacijos gaunama per medijas. Todėl būtent medijos padeda politinės nuomonės susidarymui. Konkuruojančios politinės srovės naudoja medijas siekdamos paveikti žmonių mąstymą bei valią. Tam tikrų medijų kanalų savarankiškumas politinės galios atžvilgiu, gali priversti politinius veikėjus laikytis jų diktuojamų taisyklių, interesų ir technologijų. Kaip pastebi Davidas Croteu ir Williamas (2000:229-236), medijos įformina politiką. Galimybę valdyti suteikia perrinkimas ar išrinkimas į aukštesnes pareigas. Dėl šios priežasties valdžios atstovai priversti naudotis viešosios nuomonės apklausomis, kaip potencialių jų sprendimų poveikio viešajai nuomonei stebėjimo priemonėmis. Castellsas pastebi, jog informacijos srautų perpildytame pasaulyje, tikslingiausiai savo adresatus pasiekia tik paprasčiausi ir daugiausiai erdvės interpretacijai suteikiantys pranešimai.

„Demokratinėse visuomenėse, pagrindinės medijos iš esmės yra verslo grupės – vis labiau koncentruotos ir susijusios globaliais saitais, o sykiu – labai įvairios ir tarnaujančios specifinėms rinkoms.“ (Castells, 2006:354). Esminis medijų verslo pajamų šaltinis yra reklama. Todėl auditorijų reitingai tampa vienu svarbiausių medijų veiksmų. Siekdama aukštų reitingų, medija turi būti patraukli, o jos pateikiamos naujienos – neutralios egzistuojančių politinių jėgų atžvilgiu ir atitinkančios visuomenėje vyraujančius politinius ir moralinius vertybių standartus. Tik patikima, nepriklausoma pozicija gali susilaukti atviro politinio palaikymo ar slaptos finansinės paramos už tam tikros informacijos publikavimą ar nutylėjimą. Verslo interesais grįstas medijų savarankiškumas neprieštarauja žurnalistų teisėtumui ir savigarbai. Žurnalistai nepalaiko vienos ar kitos pusės, jie tik perduoda informaciją. Medijų pasaulyje, siekiant išlaikyti auditoriją, pateikiama naujienų analizė turi būti paremta dokumentais, laikomasi nešališkumo, o nuomonė reguliuojama. Toks profesinės ir korporacijos reikalavimas stiprinamas aršios konkurencijos. (Volkmer, 2003). Naujienas pateikiančiai medijai praradus patikimumą, jos konkurentė pasiglemžia dalį auditorijos. Taigi medijos turi priartėti prie politikos tiek, kad gautų informacijos, taip pat džiaugtis naudingais įstatymais bei, daugelio šalių atveju,

dar ir gauti dideles subsidijas. Kitą vertus, kad išlaikytų patikimumą, jos turi išlikti neutralios, bei kurdamos ir vartodamos informacijos srautus veikiančius politiką, veiktų, kaip tarpininkas tarp piliečių ir partijų.

Politiką uždarius medijų erdvėje, politikai, organizuodami savo politinę veiklą, patys apibrėžia medijos politikos ribas. Siekdami įgyvendinti savo interesus, politikai nutekina tam tikrą informaciją, kuri gali susilaukti jų oponentų atsakomųjų veiksmų. Galiausiai medijos tampa mūšio lauku, kuriame politinės jėgos ir asmenybės konkuruoja tarpusavyje rinkdamos balus visuomenės apklausose ar politiniuose rinkimuose. Medijų politika netrukdo kitų politinio aktyvumo formų reiškimuisi. Tačiau, Castellsas pastebi: „Vis dėlto visų asmeninės politikos formų, išskyrus lėšų rinkimą, pagrindinis tikslas yra pristatyti asmenybę ar pranešimą medijose...“ (Castells, 2006: 355). Medijos, kaip politikos erdvės sampratos nederą interpretuoti, kaip televizijos, ar kitos medijos diktuojamus sprendimus, o galimybę pirkti reklamą ar gebėjimą manipuluoti simboliais laikyti triuškinančiais veiksniais. Jokios medijos panaudojimas savaime nelemia politinių kovų rezultatų. Medijų politika yra sritis pilna prieštaravimų. Šią sritį veikia įvairūs veikėjai ir strategijos, joje demonstruojami skirtingi sugebėjimai ir rezultatai, o pasekmės gali būti neprognozuojamos. „Mediakratija (mediacracy) neprieštarauja demokratijai, nes ji yra tiek pat daugialypė ir konkurencinga kiek ir politinė sistema (tai yra – ne per labiausiai).“ (Castells, 2006:356). Tik aktyviai reikšdamiesi medijose, politiniai siūlymai ir kandidatai įgauna galimybę susilaukti didesnio palaikymo. Medijų politika nėra visa politika, tačiau visa politika įgauna įtaką sprendimų darymui, jei vykdoma per medijas. Taigi, medijų sistemos logika įkūnija politikos turinį, procesą, organizavimą ir lyderius.

Technologijos transformavo medijų politinę funkciją, susiedamos medijų sistemą su politine rinkodara. (West D., 1993). Kompiuterių panaudojimas apklausų duomenų lentelėms kurti įgalino ir „visuomenės nuomonės strateginių apklausų“ pradžia. Jos buvo naudojamos naujų politinių strategijų bandymuose, kuriant potencialių rinkėjų grupes. Remiantis šių grupių interesais buvo galima modifikuoti programų pristatymo formą ar turinį. Technologijų raidai spartinant medijų pranešimų srautą ir didinant informacijos sistemų greitį bei lankstumą, naudojimas grįžtamojo ryšio teikiamomis galimybėmis tapo kasdienybe. „Tai, kad medijos, teikiančios nenutrūkstamą pranešimų srautą, gali bet kuriuo metu pranešti naujieną, reiškia, jog komunikacijos vilkai turi nuolat būti budrūs, šifruodami ir versdami politinius sprendimus į medijų politikos kalbą, taip pat vertinti jos poveikį, naudojant visuomenės nuomonės apklausas bei fokus grupes.“ (Castells, 2006:359). Svarbiausiais politikos veikėjais tapo visuomenės nuomonės apklausų organizatoriai bei įvaizdžio kūrėjais. Jų įtaką lemia gebėjimai, pasitelkiant informacines technologijas, mediologiją bei politinę nuovoką, sukurti ir sunaikinti politikų įvaizdį. Net ir suklydę, jie nepraranda politinės įtakos, nes jų klaidos keičia politikos kryptį.

Tam tikriems regionams ar socialinėms grupėms per vietines stotis transliuojamos segmentuotos naujienos fragmentuoja nacionalinę politiką, silpnina televizijos tinklų įtaką ir praplečia elektroninių medijų pasaulį politinės saviraiškos galimybių atžvilgiu. Politiką perkėlus į elektroninę erdvę, medijos įgauna įtaką jos idėjinio turinio, proceso ir rezultatų formavimui. Auditorijų reitingų siekimas ir politinio neutralumo laikymasis yra bendrieji naujienų medijų bruožai. Sociologas Toddas Gitlinas pateikia tradicines naujienų transliavimo prielaidas: „naujienos praneša apie įvykį, o ne jį sukėlusias aplinkybes; apie asmenį, ne grupę; apie konfliktą, ne konsensusą; apie faktą, sukeltą susidomėjimą pasakojimu, o ne jį paaiškinantį.“ (Gitlin, 1980:28). Masinei auditorijai įdomios yra tik „blogos naujienos“, kriminalai ar dramos. Dėl konkurencijos su pramogų ar sporto laidomis, naujienų laidos perima jų logiką. Castellsas pastebi, jog ir politika pristatoma „žirgų lenktynių“ stiliumi, sporto laidų tempu. Kuriamas naujas politikos įvaizdis – nesibaigiantis ambicijų, manevrų ir strategijų bei prieš jas nukreiptų kontrstrategijų kūrimo žaidimas. Medijų pareiškimai apie politiką, kuriuos Castellsas palygina su lenktynių nugalėtojų ir pralaimėjusiųjų skelbimu, tampa politiniais įvykiais. Kita politikos naujienų pristatymo forma, politikus, o ne politiką paverčianti dramos veikėjais, yra įvykių suasmeninimas. Pranešėjui įkūnijant pranešimą, svarbiausiu politinės dienotvarkės punktu tampa reputacija. Įvaizdžio kūrimo terpėje politika tampa suasmeninta, galingiausiu jos ginklu tampa reputacijos žlugdymas. Puolimo prieš asmenis kasdienė stebėseną ir kontrpuolimų organizavimas tampa svarbiausia politinio gyvenimo dalimi.

3.2.2 Politika informacijos amžiuje

Naudojimas ir piktnaudžiavimas galia, siekiant asmeninių interesų įgyvendinimo gali būti priskiriamas „žmogiškai prigimčiai“. (Leys, 1989). Tai yra viena priežasčių lėmusių demokratijos atsiradimą. Korupcijos ir jos supratimas priklauso nuo valstybės institucijų stiprumo ir visuomenės gerovės lygio aplinkybių. Politinio proceso kontekste, korupcija yra mažiau reikšminga nei skandalai ir jų politinis poveikis. Susiklosčiusi makropolitinių procesų ir struktūrinių veiksmų situacija lėmė politinių sistemų nusilpimą ir pažeidžiamumą viešosios nuomonės atžvilgiu. Partijų ideologiniai skirtumai sumenko dėl politinės konkurencijos ir kovos, siekiant įtakos rinkėjų politinio spektro centrui. Todėl didesnę dėmesį pradedama skirti partijų ir kandidatų patikimumui, o ne jų reiškiamiems politiniams požiūriams. Politikos suasmeninimo dėka, didžiausias dėmesys sutelkiamas į lyderius ir jų patikimumą, kartu įgalinant rinkėjų balsų rinkimą puolant šias savybes. Taip pat, globali kriminalinė ekonomika įsiskverbė į daugelio šalių valstybės institucijas. Šis procesas suteikia galimybes skandalų kūrimui ir informacijos panaudojimui politiniam šantažui, siekiant valstybės institucijas kontroliuoti. Šie veiksniai įtakoja politinių sistemų pažeidžiamumą korupcijai. Anthony Barkerio pateiktoje analizėje išryškėja savybė, jog net ir neturint žinių apie nelegalią politikų veiklą, politiniams skandalams žaliava gali tapti ir asmeninės gyvenimo detalės. (Barker, 1992).

Kitą vertus esama veiksmų, keičiančių politinį pobūdį šiuolaikinėse visuomenėse. Johnas Thompsonas rašo: „Skandalai yra kovos dėl simbolinės galios, kuriose ant korto pastatyti reputacija bei pasitikėjimas“. (Thompson, 2000:244). Informacijos amžiuje gebėjimas formuoti žmonių mąstymą yra svarbiausias galios šaltinis. Taigi, skandalų politika – ginklas kovai ir konkurencijai informacinėje politikoje. Pirmiausia šią idėją patvirtina politikos vyksmas technologiškai, finansiškai ir politiškai galingų medijų erdvėje. Taip pat globalaus veikimo masto ir tinklaveikos visuomenės sąlygotas griežtos politinės kontrolės išvengimas. Gebėdamos skelbti tiriamąją medžiagą, bei būdamos sąlyginai savarankiškos politinės galios atžvilgiu, medijos yra svarbiausi visuomenės informavimo ir vertinimo šaltiniai. Partijoms ir kandidatams visuomenė tampa pasiekiamą tik per medijas. Tačiau medijos nėra valdanti institucija, veikiau jos yra terpė politinei veiklai vykdyti.

Nauji informacijos politikos įrankiai verčia kilti jos kainą. Institucinės politinio finansavimo sistemos nepajėgios remti informacijos politikos naudojimą. Dėl menko finansavimo, išnaudoję visas teisėtas išėitis, asmeninius indėlius bei verslo sandorius partijos ir politikai neretai ima naudotis vieninteliu likusia finansavimo proga – verslo ir interesų grupių kyšiais. Mainais, įsipareigojama priimti šiems interesams palankius valdžios sprendimus. „Tai yra sistemingos politinės korupcijos matrica, iš kurios išsirutulioja visas šešėlinis fasadinių verslo struktūrų bei tarpininkų tinklas.“ (Castells, 2006:376). Korupcijai išplitus ir politikos ir medijų srityse dirbantiems asmenims numanant, jog patyrinėjus, kompromituojančios informacijos galima rasi beveik apie kiekvieną – pradedama „medžioklė“. Tuomet, politikos patarėjai ruošiasi puolimui ar gynybai. Didindami auditoriją, žurnalistai užsiima tiriamąja žurnalistika. Partijoms nepriklausantys politikai ir sukčiai ieško šantažui ar pardavimui suinteresuotiems asmenims tinkančios informacijos. Kartais, sukūrus kompromituojančios informacijos rinką, esant pagrįstos medžiagos trūkumui, pasitelkiami šmeižtas, įtarimai ar prasimanymai.

Skandalo politika neapsiriboja staigiais, vieno skandalo atvejais. Esant būtinybei, panaudojama strategija, pasitelkianti daugybę skirtingų ir įvairaus stiprumo skandalų srautą. Šio srauto spektras – nuo svarios informacijos apie nereikšmingą įvykį iki prezumpcijų svarios problemos atžvilgiu. Castellsas pabrėžia, jog lemiamą įtaką viešajai nuomonei turi daugelio įvairių smūgių sanaupa. Aukštesnio lygmens skandalo politika – teisminis ar parlamentinis tyrimas, kuris gali baigtis oficialiu kaltinimu ar politinių lyderių įkalinimu. Teisėjai, prokurorai ir tyrimų komitetų nariai saugo medijas bei užtikrina jų nepriklausomybę ir dažnai jas maitina apgalvotai nutekinama informacija. Už tai gaunama medijų globa, sukuriama herojų įvaizdis, kartais sąlygojantis ir sėkmingą politinę karjerą. Veikdama kartu, ši koalicija kovoja už demokratiją ir skaidrų valdymą, kontroliuoja politikų išsišokimus ir atimdama galią iš politinio proceso, paskleidžia ją visuomenėje. Kitą vertus, šis veikimas sykiu gali sugriauti politikų, partijų, politikos ir vyraujančios demokratijos formos teisėtumą.

Skandalo politikai būdingas nenuspėjamumas. Visi ją praktikuojantys politikos veikėjai patenka į šios sistemos spąstus ir bet kada iš puolančiojo gali tapti puolamuoju. Dvi galios formos - didžiulė verslo įtaka medijoms ir politinės informacinės politikos kontrolė nėra tolygios. Pasak Castello, „Medijų sistema, simboliniais saitais susijusi su demokratinėmis teismų ir baudžiamojo persekiojimo institucijomis, pati duoda toną bei gaudo signalus iš viso politinės sistemos spektro, kad transformuotų juos į pardavimus bei įtaką, nepaisydama politinio poveikio kilmės ar tikslo.“ (Castells, 2006:381). Kitą vertus, sudėtingų santykių kontekste, politinės jėgos turi savų pranašumą suteikiančių ypatybių. Pirmiausia, jos turi galimybę daryti poveikį medijoms teisinėmis priemonėmis. Taip pat jos sugeba formuoti savo gynybą prieš teismus manipuliudamos teisės sistema. Šia veikla siekiama atkurti prarastą politikų savarankiškumą simbolinės galios įrankių atžvilgiu. Tačiau to pasiekti galima apribojus medijų savarankiškumą valstybės atžvilgiu, parodant jos nepatikimumą ir skatinant visuomenę ieškoti alternatyvių komunikacijos ir raiškos formų.

3.2.3 Demokratijos krizė

Apibendrinant nacionalinės valstybėje bei politikoje vykstančius procesus, galima daryti prielaidą, jog demokratiją, tokią kokią ją supranto praėjusį šimtmetį, ištiko krizė. (Pharr ir Putnam, 2000). Globalinių srautų bei transorganizacinių turto, informacijos ir galios srautų dinamika lėmė nacionalinės valstybės suvereniteto praradimą. Nacionalinės valstybės teisėtumo krizei didelės įtakos turėjo, jos gebėjimo vykdyti savo, kaip gerovės valstybės, įsipareigojimus nuosmukis. Po XX a. ketvirtajame dešimtmetyje ištikusios Didžiosios krizės ir Antrojo pasaulinio karo, būtent gerovės valstybė buvo svarbiausias valdymo institucijų politinio teisėtumo atkūrimo veiksnys. Politinių prasiūmų rekonstravimui pasitelkus konkrečius tapatumus, kyla abejonės dėl pačios pilietiškumo sąvokos. Valstybės teisėtumo pagrindas gal būti keičiamas iš atstovavimo žmonių valiai ir darbo jų gerovei užtikrinti į kolektyvinio tapatumo gynimą. Tačiau šis pokytis gali įvykti tik susitapatinus su bendruomeniškumu ir pašalinus kitas vertybes bei mažumų tapatumus. Pasak Castello, teritorinės, etninės, fundamentalistinės, religinės ir nacionalistinės valstybės, kurios bando išsivaduoti iš politinių teisėtumo krizių, savo pagrindus kuria būtent taip. Šios valstybės negali ir negalės palaikyti demokratijos, nes abiejų sistemų atstovavimo principai yra nesuderinami.

Kita grėsmė nacionaliniai valstybei – atviros politinių partijų konkurencijos kurstoma politinės sistemos patikimumo krizė. Partijų sistema tapo biurokratinė liekana, kuria visuomenė nepasitiki. Priklausomumas nuo medijų ir technologiškai sudėtingo manipuliavimo, susiaurinimas iki asmeninio vadovavimo, vertimas naudotis neteisėtai finansavimo šaltiniais, buvimas valdomai skandalų politikos ir skatinimas naudotis ja yra pagrindiniai šaltiniai skatinantys politinės sistemos patikimumo krizę.

Dėl šių trijų susikertančių ir sąveikaujančių procesų, viešojoje nuomonėje ir individualiuose bei kolektyviniuose piliečių pareiškimuose gausėja nepasitenkinimo politikais, partijomis ir profesionalia

politika, o ir patys pareiškimai tampa argumentuoti. Tačiau Castellso teigimu, toks skepticizmas dar nereiškia, jog žmonėms nerūpo demokratija ar kad jie daugiau nebalsuos. „Juk, kad ir kaip būtų, didžiojoje pasaulio dalyje demokratija buvo sukurta tik neseniai milžiniškomis pastangomis, iškovota krauju, prakaitu bei ašaromis, todėl žmonės negali lengvai atsisakyti vilties.“ (Castells, 2006:385). Tačiau, žmonėms matant valstybės galios spręsti jų problemas trūkumą, pasaulyje didėja politinis susvetimėjimas. Piliečiai susiduria su cinišku profesionalių politikų instrumentalizmu. Paramos „trečiąją šalį“ atstovaujančioms jėgoms ir regionų partijoms augimas yra vienas iš instrumentalizmo pavyzdžių. Daugumoje politinių sistemų galutiniame mūšyje dėl nacionalinės vykdomosios valdžios paprastai varžosi du kandidatai, atstovaujantys dviem plačioms koalicijoms. Šiame kontekste, balsavimas už kažką kitą tampa protestu prieš pačią politinę sistemą ar bandymu prisidėti prie alternatyvos kūrimo. Nepaisant mechanizmų skirtų išsaugoti institucinės integracijos sistemos kontrolę pagrindinių partijų rankose, nepasitenkinimo pagrindinėmis partijomis tendencija kelia politines krizes šioje sistemoje. Kontrolei neveikiant, sistema nukreipia politinį spaudimą įsileisdama naujus narius. Vis dėlto jei krizę sukėlę protestai nesusilaukia atgarsio, kiekviena pertvarka lemia nepasitenkinimo galimybės augimą. Nepatenkinti piliečiai imasi neinstitucinių politikavimo formų.

Castellsas teigia, jog visame pasaulyje didėja įtampa tarp politinio dalyvavimo, socialinių poreikių ir demokratinų institucijų gebėjimo prisitaikyti. Šalyse besireiškianti šios įtampos forma priklauso nuo šalies išsivystymo lygio, politinių institucijų ir politinio ciklo. Apibendrinant situaciją pasaulyje – nyksta demokratinės sistemos gebėjimas tinkamai reaguoti į socialinius poreikius ir vertybių pokyčius. „Nors dauguma žmonių neįžvelgia jokios alternatyvos demokratijai, kaip valdymo formai, tačiau vis daugiau piliečių pradeda manyti, kad demokratija nepadeda jiems susidoroti su kasdienio gyvenimo sunkumais.“ (Castells, 2006:391). Šių procesų dėka, simbolinė politika, vienai konkrečiai problemai spręsti skirtos mobilizacijos, lokalizmas, referendumo politika ir ad hoc parama suasmenintam vadovavimui įsismelkia į politinę sistemą. Nykstančios politinės partijos užleidžia vietą gelbėtojams, o politika tampa nuolat neprognozuojama. Tai gali paskatinti politikos atsinaujinimą. Demokratija tokia, kokią ją įsivaizdavo jos gyvavimo pradžioje, buvo tapusi tuščiu kevalu. Todėl dabar ji išauga senąsias formas ir įgauna naujas. (Katznelson, 1996). Kitą vertus, Demagogijos protrūkis, politinių institucijų dezintegracija, grėsmė pasaulio stabilumui ar nauji išpuoliai prieš sveiką protą, gali būti vyraujančio neprognozuojamumo pasekmė. Įsitvirtinimui panaudojus nesaugumo pasaulyje sukurtas galimybes, neprognozuojamumas gali padėti sugrąžinti ir demokratinę ir autoritarinę valstybę.

Castellsas pateikia tris visuomenių praktikoje tūkstantmečių sandūroje pastebimus, galimus demokratijos rekonstravimo būdus. Pirmoji aptariama tendencija – vietos valdžios atkūrimas. Daugelyje pasaulio visuomenių lyginant su nacionaline politine demokratija, vietinė demokratija klesti. Ši situacija išryškėja regionų ir vietos valdžios institucijoms bendradarbiaujant tarpusavyje, taip prisidedant prie

rajonų decentralizavimo ir piliečių dalyvavimo skatinimo. Šio dalyvavimo ir konsultavimo skatinimui pasitelkiant elektronines medijas, kartu plėtojamas ir dalyvavimas vietos valdžioje. Kita aktuali, dažnai analizuojama perspektyva – elektroninės komunikacijos sukuriamos galimybės piliečių dalyvavimui bei horizontaliam bendravimui plėtoti. Interneto suteikiama laisva prieiga prie informacijos bei kompiuterinė komunikacija sukuria informacijos mainus, sukuria galimybę bendrauti ir diskutuoti savarankiškuose elektroniniuose forumuose, išsisukančiuose iš medijų kontrolės. „Dar svarbiau yra tai, kad piliečiai gali formuoti ir jau formuoja savo politines bei ideologines konsteliacijas, apeidami nusistovėjusias politines struktūras bei formuodami lanksčią, lengvai pritaikomą politinę praktiką.“ (Castells, 2006:393).

Elektroninės demokratijos planai susilaukia rimtos kritikos. Viena vertus, tapusi svarbiausia atstovavimo, diskusijų ir sprendimo priėmimo priemone, ši demokratinė politikos forma institucionalizuotų tam tikrą visuomenės perskyrą. Sąlyginai nedidelis, išsilavinęs ir pasiturintis elito sluoksnius galėtų naudotis šiuo informacijos bei politinio dalyvavimo įrankiu ir tokiu būdu plėtotų pilietiškumą. Tačiau neišsilavinusios, atskirtos nuo tinklo pasaulio bei šalių masės liktų atskirtos nuo naujojo demokratijos branduolio. Kitą vertus, neprognozuojamų politinių nuotaikų srautams išsilaisvinus iš racionalizuojančios partijų bei institucijų galios, nuolatinė medijų kaita skatins dėmesį sukonzentruoti į „šou politiką“. Šiuo atveju, elektroninė politika atvestų politiką ir visuomenės individualizaciją iki kritinės ribos, kurią peržengus integracija, konsensusas ir institucijų kūrimas taptų sunkiai įgyvendinami. Griežta politinė kontrolė ir elektroninis atvirumas šiuo metu vyraujančioje sistemoje atrodo sunkiai suderinami. Jei politinės procedūros ir toliau bus reguliuojamos politinės partijos ir organizuotos kampanijos, elektroninis piliečių dalyvavimas informacinėje politikoje liks tik periferine veikla.

Remdamasis Steve'o Bartzo (1996) ir Matthew Zooko (1996) tyrimais Castellsas teigia, jog „... internetas, kaip informavimo, bendravimo bei organizavimo priemonė padeda paprastų žmonių grupėms gauti galią.“ (Castells, 2006:394). Taip pat internetas gali tapti įrankiu spręsti problemas, kurioms institucijų sistemos skiria per nepakankamai dėmesio. Taip plečiamas piliečių savarankiškumas. Didžiausia interneto galia reiškiasi simbolinės politikos ir į problemų sprendimą orientuotų grupių bei individų sambūrių srityse. Stipriausias šios galios veikimas pastebimas kitapus vyraujančios politinės sistemos. Tokių piliečių sambūrių poveikis demokratijai dviprasmiškas. Vieną vertus, leidimas šiems sambūriams apeiti formalią politiką, sprendžiant konkrečias problemas, gali pakenkti demokratijos institucijoms. Kitą vertus, sukūrus sąsają tarp politinio atstovavimo bei sprendimo priėmimo ir susirūpinusių piliečių indėlio šaltinių, pasipriešinus technologijas išsimokslinusiame elitui, galėtų būti sukurta nauja pilietinė visuomenė. Šios visuomenės pamatų taptų elektroniniu būdu besiplečiantis paprastų žmonių tinklas.

Pasak Castello, trečiają demokratijos rekonstravimo procesu tinklaveikos visuomenėje kryptimi, galėtų tapti būtent simbolinės politikos ir politinių sambūrių „nepolitiniės“ problemoms spręsti sutelkta elektroninės ar kitokios formos plėtra. Humanitarinės misijos bei daugybė vietinių ir pasaulinių aktyvistų grupių bei nevyriausybinė organizacijų, yra galingiausia proaktyvi, vienijanti jėga informacinės politikos kontekste. Oficialiai, dauguma partijų remia sambūrių vykdomas misijas. Daugumą humanitarinių organizacijų vengia reikšti palaikymą konkrečioms politinės partijoms. Dauguma sambūrių, veiklos kontekste yra tarp socialinių judėjimų ir politinio veikimo grupių. Jos kreipiasi į piliečius, ragindamos žmones daryti spaudimą valstybės institucijoms ar privačioms įmonėms, turinčioms įtakos konkrečiam sambūrio iškeltam uždaviniui spręsti. Taip pat jos siekia veikti visuomenės atstovų vykdomą visuomenės valdymą. Tačiau jos vengia naudotis politinio atstovavimo ir sprendimų priėmimo kanalais. Šią politinio telkimo formą galima apibūdinti, kaip nepartinė, į problemų sprendimą orientuotą politiką. Šios formos sulaukia vis didesnio visuomenių pasitikėjimo ir sąlygoja formalios politinės konkurencijos taisykles ir rezultatus. Castellsas pastebi, jog „Duodamos postūmį naujiems politiniams procesams bei keldamos naujus politinius uždavinius jos atgaivina susirūpinimą viešaisiais reikalais žmonių protuose bei gyvenimuose.“ (Castells, 2006:395). Taip veikdamos, jos nors ir gilina klasikinės liberalios demokratijos krizė, kartu ruošia visuomenė dar neatskleistai informacinei demokratijai.

4 Darbo išvados

1. Kariuomenės, mokslininkų ir paprastų žmonių bendro darbo pastangomis, internetas formuotas, kaip laisvės medija. Atviros architektūros dėka, internetas yra prisitaikantis prie pokyčių ir atsparus kontrolei. Interneto priežiūrą perdavus privačiam sektoriui, jis tapo globaliu, galią žmonėms suteikiančiu tinklu.
2. Išnaudodamos interneto komunikacijos galimybes, formuojasi tinklinės struktūros globalios socialinės organizacijos. Internetas paverčiamas svertu šių organizacijų interesams įgyvendinti ir naujiems socialiniams judėjimams kurtis. Susijungdamos į globalius tinklus, valstybės įgauna galią įstatymais informacijos priežiūros įstatymais veikti interneto terpę. Naujoji, interneto medija tapo valdžios, siekiančios kontrolės, ir piliečių, siekiančių laisvės, mūšio lauku. Nuo to, kas laimės šį karą priklausys ateities interneto savybės.
3. Globalizacijos ir informacionalizmo dėka, nacionalinė valstybės patiria galios krizę. Valstybėse vykstanti decentralizacija lemia valstybės nacionalinių institucijų galios praradimą. Siekdamos išlaikyti gebėjimą spręsti išskylančias problemas, valstybės paaukvoja ir suverenitetą jungiasi į viršnacionalines organizacijas. Tinklaveikos visuomenėje vyraujanti informacinė politika, kurioje įvaizdis (kuriamas elektroninių medijų pagalba) tapo svarbesniu už sprendimus, paskatino demokratijos krizę. Ši krizė politikoje įvedė nenusėjamumą. Castellsas spėja, jog ši krizė baigsis demokratijos griūtimi arba jos formos pokyčiu.

Literatūros sąrašas

1. Abbate, Jane (1999) *Inventing the Internet*. Cambridge, MA: MIT Press.
2. Agree, Philip E. ir Rotenberg, Marc (eds) (1997) *Technology and Privacy: The New Landscape*. Cambridge, MA: MIT Press.
3. Arquilla, John ir Ronfeldt, David (2000) *Swarming and the Future of Conflict*. Santa Monica, CA: RAND National Defense Research Institute.
4. Barker, Anthony (1992) *The Upturned Stone: Political Scandals in Twenty Democracies and their Investigation Process*. Colchester: University of Essex, Essex Papers in Politics and Government.
5. Bartz, Steve (1996) „*Environmental organizations and evolving information technologies,*” Berkeley, CA: University of California, Department of Sociology, unpublished seminar paper for SOC 290.2, May.
6. Bennett, Colin J., (1997) „Convergence Revisited: Toward a Global Policy for the Protection of Personal Data?“ in Agree ir Rotenberg (eds): 99-123.
7. Berners-Lee, Tim ir Frischetti, Mark (1999) *Weaving the Web*. San Francisco: HarperCollins.
8. Borgman, Christine L. (2000) *From Gutenberg to the Global Information Infrastructure: Access to Information in the Networked World*. Cambridge, MA: MIT Press.
9. Castells, Manuel (2001) *The Internet Galaxy*. Oxford: Oxford University Press.
—— (2005) *Tinklaveikos visuomenės raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
—— (2006) *Tapatumo galia*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
10. Castells, Manuel ir Kiselyova, Emma (1995) *The Collapse of Soviet Communism: The View from the Information Society*. Berkeley, CA: University of California International Area Studies Book Series.
11. Cohen, Robin ir Rai, Shirin M. (eds) (2000) *Global Social Movements*. London: The Athlone Press.
12. Croteau, David and Hoynes, William (2000) *Media/Society: Industries, Images, and Audiences*, 2nd edn. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
13. Falk, Richard (1995) *On Humane Governance: Towards a New Global Politics*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
14. Garfinkel, Simson (2000) *Database Nation*. Sebastopol, CA: O'Reilly.
15. Gellner, Ernest (1983) *Nations and Nationalism*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
16. Giddens, Anthony (1985) *A Contemporary Critique of Historical Materialism, vol. II: The Nation-state and Violence*. Berkeley, CA: University of California Press.
—— (1991) *Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

17. Gillies, James ir Cailliau, Robert (2000) *How the Web was Born: The Story of the World Wide Web*. Oxford: Oxford University Press.
18. Gitlin, Todd (1980) *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley, CA: University of California Press.
19. Habermas, Jurgen (1988) *Legitimation Crisis*. Cambridge: Polity Press.
 — (2001) *The Postnational Constellation*. MA: MIT Press.
20. Held, David (1991) "Democracy, the nation-state and the global system" *Economy and Society*, 20 (2): 138–72.
21. Heidenheimer, Arnold J., Johnston, Michael, and LeVine, Victor T. (eds) (1989) *Political Corruption: A Handbook*. New Brunswick, NJ: Transaction.
22. Hirst, Paul ir Thompson, Grahame (1996) *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*. Cambridge: Polity Press.
23. Hughes, Thomas O. (1998) *Rescuing Prometheus*. New York: Random House.
24. Katznelson, Ira (1996) *Liberalism's Crooked Circle: Letters to Adam Michnik*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
25. Keohane, Robert O. (2002) *Power and Governance in a Partially Globalized World*. London: Routledge.
26. Leys, Colin (1989) "What is the problem about corruption?," in Heidenheimer et al. (eds), pp. 51–66.
27. Lesser, Ian, et al. (1999) *Countering the New Terrorism*. Santa Monica, CA: RAND, Project Air Force.
28. Lessig, Lawrence (2006) *Code and Other Laws of Cyberspace*. New York: Basic Books.
29. Levy, Stephen (2001) *Crypto. How the Code Rebels Beat the Government: Saving Privacy in the Digital Age*. New York: Viking.
30. Lewis, Peter H. (1996) "Judge temporarily blocks law that bars indecency on the Internet," *New York Times*, Lapkričio 16.
31. Lyon, David (1994) *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society*. Cambridge: Polity Press.
32. McLuhan, Marshall (2003) *Kaip suprasti medijas: Žmogaus tęsiniai*, Vilnius: Baltos lankos.
33. Naughton, John (1999) *A Brief History of the Future: The Origins of the Internet*. London:
34. Mansell, Robin (ed.) (2002) *Inside the Communication Revolution: Evolving Patterns of Social and Technical Interaction*. Oxford: Oxford University Press.
35. Orstrom Moller, J. (1995) *The Future European Model: Economic Internationalization and Cultural Decentralization*. Westport, CT.: Praeger.
36. Weidenfeld and Nicolson.

37. Nye, Joseph S. (2002) *The Paradox of American Power*. Oxford: Oxford University Press.
38. Poe Marshall (2011) *A History of Communications Media and Society from the Evolution of Speech to the Internet*, Cambridge: Cambridge University Press
39. Pharr, Susan and Putnam, Robert (eds) (2000) *Disaffected Democracies: What's Troubling the Trilateral Countries?* Princeton, NJ: Princeton University Press.
40. Poulantzas, Nicos. (2001) *State, Power, Socialism*. London: Verso.
41. Rokkan, Stein and Urwin, Derek W. (eds) (1982) *The Politics of Territorial Identity*. London: Sage.
42. Rose-Ackerman, Susan (1999) *Corruption and Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
43. Rosen, Jeffrey (2000a) "The eroded self," *New York Times Sunday Magazine*.
 — (2000b) *The Unwanted Gaze: The Destruction of Privacy in America*. New York: Random House
44. Scheer, Robert (2000) "Nowhere to hide", *Yahoo! Internet Life*, October: 100-2.
45. Schneier, Bruce (1996) *Applied Cryptography*. New York: John Wiley.
 — (2004) *Secrets and Lies: Digital Security in a Networked World*. New York: John Wiley.
46. Sennett, Richard (1978) *The Fall of Public Man*. New York: Vintage Books
47. Servon, Lisa (2002) *Bridging the Digital Divide*, Oxford: Blackwell.
48. Tarrow, Sidney (2011) *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
49. Thompson, John (2000) *Political Scandals*. Cambridge: Polity Press.
50. Thompson, John B. (2000) *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Polity Press.
51. Trend, David (ed.) (1996) *Radical Democracy: Identity, Citizenship, and the State*. London: Routledge.
52. Tuomi, Ilkka (2002) *Networks of Innovation: Change and Meaning in the Age of the Internet*. Oxford: Oxford University Press.
53. Vedel, Thierry and Dutton, William H. (1990) "New media politics: shaping cable television policy in France," *Media, Culture, and Society*, 12 (4): 491–524.
54. Volkmer, Ingrid (1999) *News in the Global Sphere: A Study of CNN and its Impact on Global Communication*. Luton: Luton University Press.
 — (2003) "The global network society and the global public sphere," *Journal of Development*, 46: 9–16.
55. West, Darrell M. (1993) *Air Wars: Television Advertising in Election Campaigns, 1952–1992*. Washington, DC: CQ Press.

56. Zook, Matthew (1996) "*The unorganized militia network: conspiracies, computers, and community,*" Berkeley, CA: University of California, Department of Sociology, unpublished seminar paper for SOC 290.2.